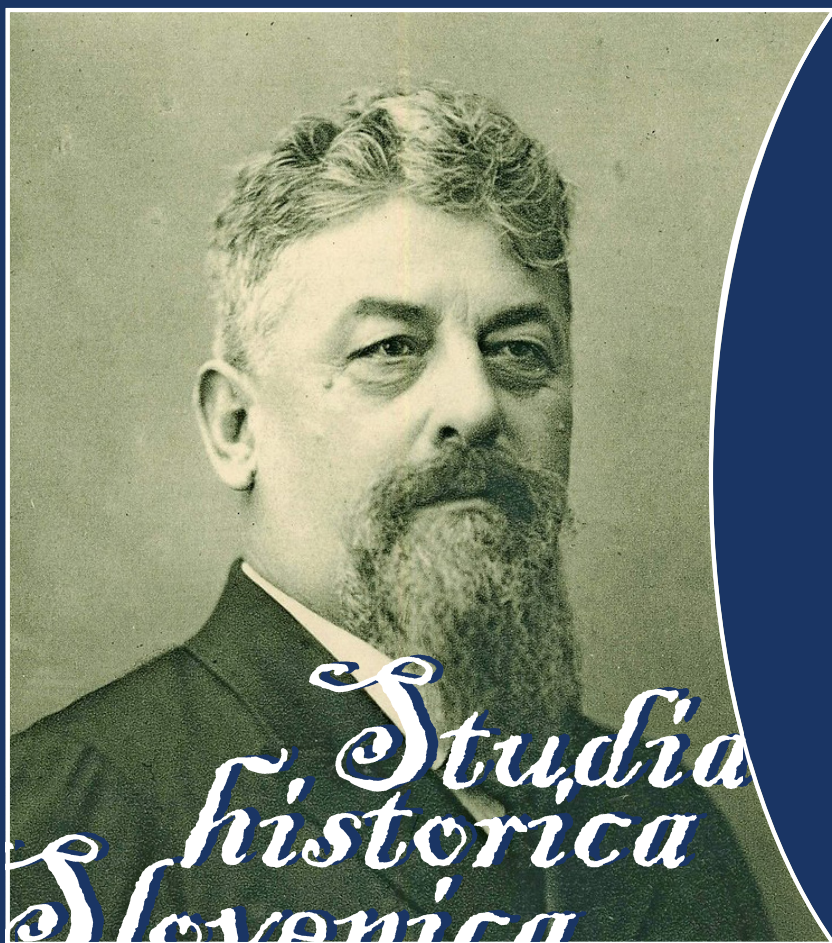

Studia Historica Slovenica

*Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review*

2024

1

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review

letnik 24 (2024), št. 1

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
DR. FRANCA KOVAČIČA
V MARIBORU

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU

MARIBOR 2024

Izdajatelj / Published by

ZGODOVINSKO DRUŠTVO DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /
HISTORICAL SOCIETY OF DR. FRANCO KOVAČIČ IN MARIBOR

<http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>
ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /
ZRI DR. FRANCO KOVAČIČ IN MARIBOR

Uredniški odbor / Editorial Board

dr. Karin Bakračević, dr. Rajko Bratož,
dr. Neven Budak (Hrvaška / *Croatia*), dr. Jožica Čeh Steger, dr. Darko Darovec,
dr. Darko Friš, dr. Stane Granda, dr. Andrej Hozjan, dr. Gregor Jenuš, dr. Tomaž Kladnik,
dr. Mateja Matjašič Friš, dr. Aleš Maver, dr. Rosario Milano (Italija / *Italy*),
dr. Jurij Perovšek, dr. Jože Pirjevec (Italija / *Italy*), dr. Marijan Premovič (Črna Gora / *Montenegro*),
dr. Andrej Rahten, dr. Tone Ravnikar, dr. Imre Szilágyi (Madžarska / *Hungary*),
dr. Peter Štiht, dr. Polonca Vidmar, dr. Marija Wakounig (Avstrija / *Austria*)

Odgovorni urednik / Responsible Editor

dr. Darko Friš
Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča
Koroška cesta 53c, SI-2000 Maribor, Slovenija
e-pošta / *e-mail*: shs.urednistvo@gmail.com

Glavni urednik / Chief Editor

dr. Mateja Matjašič Friš

Tehnični urednik / Technical Editor

David Hazemali

Članki so recenzirani. Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.

Ponatis člankov je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

*The articles have been reviewed. The authors are solely responsible for the content of their articles.
No part of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and a full mention
of the source.*

Žiro račun / *Bank Account*:

Nova KBM d.d.
SI 56041730001421147
Dravski tisk d.o.o.

Tisk / *Printed by*:

<http://shs.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

Izvirke prispevkov v tem časopisu objavljata 'Historical – Abstracts' in
'America: History and Life'.

Časopis je uvrščen v 'Ulrich's Periodicals Directory', evropsko humanistično bazo ERIH in mednarodno
bibliografsko bazo Scopus (h, d).

*Abstracts of this review are included in 'Historical – Abstracts' and
'America: History and Life'.*

*This review is included in 'Ulrich's Periodicals Directory', european humanistic database ERIH and
international database Scopus (h, d).*

Studia historica Slovenica, Časopis za humanistične in družboslovne študije,
je vpisan v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo RS, pod zaporedno številko 487.
Izdajo časopisa sta omogočili Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS
ter Mestna občina Maribor.

Co-financed by the Slovenian Research and Innovation Agency and the Municipality of Maribor.

Studia
Historica
Lovenica

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

Kazalo / Contents

Članki in razprave / Papers and Essays

- ANDREJ HOZJAN: Upravni prostor škofije Ljubljana na spodnjem Štajerskem v prvem terezijanskem župnijskem štetju duš leta 1754..... 11
The Administrative Territory of the Ljubljana Diocese in Lower Styria in Maria Theresa's First Parish Census in 1754
- JURIJ PEROVŠEK: Kulturnobojni značaj Slovenskega naroda v letih 1918–1929 – kritični premisleki..... 41
The Cultural-Combative Character of Slovenski narod in the Years 1918–1929 – Critical Reflections
- PETRA GRABROVEC, MARJETA PISK in DARKO FRIŠ: "Zazvenela je naša pesem": delovanje predvojnega Akademskega pevskega zbora in pomen sklepnega koncerta v obdobju okupacije leta 1941..... 93
"Our Song Has Been Sung": The Work of the Pre-War Academic Choir and Significance of the Final Concert During the Occupation of 1941
- ŠPELA CHOMICKI, RENATO PODBERSIČ in DARKO FRIŠ: Usode vodij krajevnih skupin Štajerske domovinske zveze v ptujskem okrožju po drugi svetovni vojni..... 133
The Fates of the Leaders of the Local Groups of the Styrian Homeland Union in the Ptuj District after the Second World War
- TOMAŽ ČELIG in DARKO FRIŠ: Med pragmatizmom in grožnjami – FLRJ 1950–1951..... 169
Between Pragmatism and Threats – Federal People's Republic of Yugoslavia 1950–1951

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

ANA ŠELA: Operations "Venček" and "Prstan": Monitoring of Mixed Marriages with Eastern European Citizens in Socialist Republic of Slovenia by the State Security Service in the 1980s207
Operaciji "Prstan" in "Venček": spremljanje mešanih zakonov z vzhodnoevropskimi državljani na Slovenskem s strani Službe državne varnosti v osemdesetih letih

Avtorski izvlečki / Authors' Abstracts 243

Uredniška navodila avtorjem / Editor's Instructions to Authors 249

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

*Studia
Historica
Slovenica*

DOI 10.32874/SHS.2023-03

"Zazvenela je naša pesem": delovanje predvojnega Akademskega pevskega zbora in pomen sklepnega koncerta v obdobju okupacije leta 1941

Petra Grabrovec

Mag. zgodovine, samostojna raziskovalka
Študijski center za narodno spravo, Tivolska cesta 42, SI–1000 Ljubljana, Slovenija
e-pošta: petra.grabrovec@scnr.si

Marjeta Pisk

Dr., znanstvena sodelavka
ZRC SAZU, Glasbenonarodopisni inštitut, Novi trg 2, SI–1000 Ljubljana, Slovenija
e-pošta: marjeta.pisk@zrc-sazu.si

Darko Friš

Dr., redni profesor
Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino
Koroška cesta 160, SI–2000 Maribor, Slovenija
e-pošta: darko.fris@um.si

Izvleček:

V pričujočem prispevku je predstavljeno delovanje predvojnega Akademskega pevskega zbora med letoma 1926 in 1941, s poudarkom na njegovem zadnjem koncertu, decembra leta 1941 v tedaj okupirani Ljubljani. Na podlagi koncertnih listov, časopisnih poročanj in osebnih pričevanj je prikazano celostno obdobje delovanja zbora, ki je sčasoma postal reprezentativni element Slovencev v Kraljevini SHS/Jugoslaviji. Obenem pa prispevek osvetljuje različne poglede na sklepni koncert Akademskega pevskega zbora leta 1941 in predstavi pomen koncerta kot elementa narodne identifikacije Slovencev v obdobju druge svetovne vojne.

Ključne besede:

predvojni Akademski pevski zbor, APZ, France Marolt, koncert 1941, *Lipa*, narodna identifikacija

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Maribor, letnik 24 (2024), št. 1, str. 93–132, 152 cit., 6 slik
Jezik: slovenski (izvleček slovenski in angleški, povzetek angleški)

Uvod

O obdobju delovanja predvojnega Akademskega pevskega zbora (APZ) je malo zapisanega, čeprav je tedaj predstavljal pomembno glasbeno organizacijo ljubljanskih študentov. Pri tem ne izpostavljam samo glasbenega vidika, ki je vsekakor pomemben, ampak želimo osvetliti tudi njegov kulturno-socialno-etični vpliv na družbo. V začetnih letih se je zbor soočal z bojem za uveljavitev v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS)/Jugoslaviji, v primerjavi s študentskimi zbori v preostalem delu kraljevine. Obenem pa je zbor postajal vedno bolj reprezentativni element Slovencev in predvsem slovenske kulture ter s tem narodne identitete v kraljevini. Prav ta element reprezentativnosti slovenske kulture in identitete se je še zadnjič udeležil na koncertu v obdobju okupacije slovenskega ozemlja med drugo svetovno vojno. Na podlagi primarnih in sekundarnih virov skušamo orisati petnajstletno delovanje zbora, ki je s svojim delom zapustil bogato dediščino zborovski glasbi na Slovenskem. Ob tem želimo osvetliti tudi pomen sklepnega koncerta APZ-ja, ki je 12. decembra 1941 potekal v Unionski dvorani v tedaj okupirani Ljubljani.

Arhivsko gradivo predvojnega APZ-ja deloma hranijo v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, kjer je sicer ohranjen fond Akademskega pevskega zbora Tone Tomšič, ki je bil ustanovljen po drugi svetovni vojni in je temelji na tradiciji predvojnega zbora. V fondu je ohranjena zgolj ena arhivska škatla za obdobje predvojnega delovanja zbora. Glavnina arhivskega gradiva je shranjena v glasbeni zbirki Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani: v njej so kronika delovanja predvojnega zbora, bogato notno gradivo in osebna korespondenca zborovodje Franceta Marolta in nekaterih članov zbora. Zvočni posnetek koncerta iz leta 1941 hrani arhiv Radiotelevizije Slovenija. Februarja 2023 je arhiv prejel originalni posnetek sklepnega koncerta APZ-ja od inženirke zvoka Emilije Soklič. Preostanek gradiva temelji na sekundarnih virih, to je na dnevnem časopisju med letoma 1926 in 1941, ki je poročalo o delovanju APZ-ja.

Delovanje predvojnega Akademskega pevskega zbora do okupacije leta 1941

Doslej /.../ se na ljubljanski univerzi še ni pojavilo stremljenje, ki bi vzkliklo neposredno iz naše miselnosti in našega čustvovanja. /.../ zanemarili [smo, op. a.] svojo srčno kulturo in sebi lastno pristno slovansko čustvovanje. Zato ne bo težko razumeti, da ljubljanska omladina po sedmih letih nima svoje glasbene tradicije. Slovenci in lasti visokošolci smo vedno vzbujali pozornost s svojim petjem, toda ta svoj dar smo v veliki meri zanemarjali.¹

¹ Ciril Špindler, "Akademsko glasbeno društvo na ljubljanskem vseučilišču", *Jutro*, 2. 10. 1926, št. 227, str. 6.

Besede, ki so v časniku *Jutro* jasno opozarjale na resnost pomanjkanja glasbene tradicije med študenti v zgodnjem obdobju ljubljanske univerze² nam jasno slikajo situacijo, v kateri je bil leta 1926 osnovan Akademski pevski zbor (APZ). France Marolt je leta 1926 na povabilo akademskega društva Triglav sestavil moški pevski zbor za potrebe pevskega izleta v Srbijo, z namenom akademskega zblížanja narodov Kraljevine SHS. "Kar je storilo v Ljubljani doslej pozitivnega je pevski zbor Jug. akad. društva 'Triglav', ki je s svojimi lepimi koncerti meseca julija t. l. /.../ postavil trden temelj za nadaljnje delo v tem pravcu".³ Pod taktirko Marolta so pevci v kratkem času pripravili obsežen program in ga izvedli na številnih samostojnih nastopih po Kraljevini SHS, in sicer v Beogradu, v Kragujevcu, v Nišu, v Dubrovniku, v Sarajevu, v Splitu, v Sušku in v Senju. Slednje je pripomoglo, da je Marolt začel snovati idejo o lastnem zboru iz akademskih vrst. Marolt je bil namreč prepričan, "da pevci najrazličnejših socialnih kategorij, torej tudi popolnoma različnega intelektualnega nivoja in pogleda na umetnostno politiko nikakor ne morejo sestavljati homogenega združenja".⁴ Pred začetkom zimskega semestra jeseni leta 1926 je Marolt začel zbirati pevce iz vrst študentov za bodoči akademski zbor.⁵

Temeljito pevsko preizkušnjo je prestalo približno 40 pevcev iz vrst akademskih društev Borba, Danica, Jadran, Triglav in Zarja. Marolt je v celotnem obdobju vodenja APZ-ja slovel po skrbno zasnovanih preizkusih pevcev pred sprejemom v univerzitetni zbor, saj je stremel k ohranjanju visoke kakovosti petja. Preizkus je zajemal natančno glasovno analizo, ki je vsebovala rojstne podatke, rodovnik, študij, glasbeno vzgojo, glasbeno zanimanje in dotedanje glasbeno udejstvovanje. Natančno je bila opredeljena anatomska zgradba pevca, konsonanca,⁶ vokalne lastnosti, preizkus in analiza zvoka ter preizkus petja iz pevčevega repertoarja. Na koncu glasovne analize je sledil zaključek in sklepna glasovna diagnoza, ki jo je spisal Marolt. APZ je imel svojega zdravnika, in sicer dr. Bogomirja Magajna, ki je bil s strokovnimi nasveti v pomoč Maroltu. Glasovna analiza je bila zato podkrepljena s prilogami diagnoz zdravnika

² Zahteva po ustanovitvi univerze v Ljubljani je bila že del narodno-emancipacijskih teženj v Avstro-ogrski monarhiji, ki pa tedaj v sklopu te ni bila udeležena. Univerza je bila ustanovljena šele po koncu prve svetovne vojne (1919), ko so bili Slovenci v novem državnem okviru – Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Kljub temu pa so se Slovenci po ustanovitvi univerze borili proti njeni t. i. deslovenizaciji. Za več: Andrej Rahten, "Slovenske narodnoemancipacijske težnje v postimperialni tranzicijski dobi", *Acta Histriae* 29, št. 1 (2021), str. 111–134; Miran Štuhec, "Kulturnopolitičnr in jezikovno politične razmere na Slovenskem ob koncu prve svetovne vojne", *Studia Historica Slovenica* 20, št. 1 (2020), str. 205–226 (dalje: Štuhec, "Kulturnopolitične in jezikovno politične razmere").

³ Ciril Špindler, "Akademsko glasbeno društvo na ljubljanskem vseučilišču", *Jutro*, 2. 10. 1926, št. 227, str. 6.

⁴ Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), SI ZAL LJU 420, t. e. 19, a. e. 53, Akademski pevski zbor v Ljubljani.

⁵ ZAL, SI ZAL LJU 420, t. e. 19, a. e. 53, Akademski pevski zbor v Ljubljani.

⁶ Konsonanca (muz.) = blagoglasno razmerje dveh ali več tonov, dostopno na: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=konsonanca>, pridobljeno: 29. 1. 2023.

internista, specialista otorinolaringologa in pulmologa.⁷ Torej je šlo za natančno analizo, ki je bila oblikovana na osnovi telesno-fizične sposobnosti posameznega pevca.

Ustanovni občni zbor APZ-ja je bil 12. oktobra 1926, na njem je bil za prvega predsednika zbora določen Ciril Debevec in za zborovodja France Marolt. Sprva se je zbor soočal s težavami glede prostorov za vaje in pomanjkanjem materialnih sredstev, saj univerza ni imela posluha za potrebe pevskega zbora. Zato so prve vaje potekale po kleteh in ob poškodovanem klavirju, vendar to ni odvrnilo zborovodja in pevcev od priprav in študija programa. Prvi javni nastop APZ-ja je bil 27. januarja 1927 na interni svetosavski proslavi na Univerzi v Ljubljani, kjer je zbor prvič opozoril nase do tedaj nezainteresirano vodstvo Univerze. Potrebno je izpostaviti, da sta imela v istem obdobju konkurenčna zbora Mladost iz Zagreba in Obilič iz Beograda podporo posameznih univerz⁸ in državne oblasti. Od tega je bil zbor Obilič t. i. predstavnik beograjske univerze že od leta 1884 in je užival temu primerno podporo.⁹ Tovrstno razlikovanje so opazili tudi študentje, in sicer je v prispevku absolvent Ciril Špindler posebej opozoril na nastalo situacijo: "Na lastno škodo moramo priznati, da smo v tem oziru daleč za svojimi zagrebškimi in beograjskimi tovariši, dasi nam po naravnih sposobnosti ta zaostalost prav nič ne pristoja".¹⁰

Širši javnosti se je zbor ljubljanskih študentov predstavil poleti leta 1927, po koncu poletnega semestra. Prvi javni koncert so izvedli v Mariboru in ne v Ljubljani, kot bi sprva predvidevali. Marolt in pevci so ocenjevali, da bi bila organizacija prvega koncerta v Ljubljani preveč tvegana. Izhajali so iz prepričanja ljubljanske javnosti, "da so ljubljanski študentje pač zmožni, da v veseli družbi zapojejo svojo "himno" *Gaudeamus igitur*"¹¹ in niso razmišljali o ubranem resnem in umetniškem zborovskem petju. Štajerski člani zbora so podali predlog, da se koncert organizira v Mariboru ali Celju, in naposled so določili koncert v Mariboru. Maribor je bil tedaj še zmeraj narodnostno mešan, v njem

⁷ ZAL, SI ZAL LJU 420, t. e. 19, a. e. 53, Akademski pevski zbor v Ljubljani; ZAL, SI ZAL LJU 420, t. e. 19, a. e. 58, Glasovna diagnoza Dermota Anton; Jerneja Nardin, *Predvojni Akademski pevski zbor in France Marolt*, diplomska naloga, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani (Ljubljana, 1992), str. 1 (dalje: Nardin, *Predvojni Akademski pevski zbor*).

⁸ Zanimivo je dejstvo, da sprva ljubljanska univerza ni imela posluha za APZ, ki je kmalu postal reprezentativni element Slovencev v kraljevini, čeprav je imela že sama ustanovitev univerze simbolni pomen za Slovence in so univerzo sprva dojemali, kot navaja Miran Štuhec: "predvsem kot narodnokulturno institucijo, manj kot znanstveno-raziskovalno ustanovo". Več o tem: Štuhec, "Kulturnopolitične in jezikovno politične razmere", str. 205–226.

⁹ ZAL, SI ZAL LJU 420, t. e. 19, a. e. 53, Akademski pevski zbor v Ljubljani; Ciril Špindler, "Prvi koncerti predvojnega (Maroltovega) Akademskega pevskega zbora", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 39=Nv4, št. 4 (1968), str. 258 (dalje: Špindler, "Prvi koncerti predvojnega").

¹⁰ Ciril Špindler, "Akademsko glasbeno društvo na ljubljanskem vseučilišču", *Jutro*, 2. 10. 1926, št. 227, str. 6.

¹¹ Špindler, "Prvi koncerti predvojnega", str. 259.

so sobivali Slovenci in Nemci. To sobivanje se je odražalo tudi na kulturnem dogajanju. V Mariboru so tako delovala kulturna društva in organizacije, ki so bila deljena po narodnostnem ključu (Glasbena matica, Železničarsko glasbeno društvo Drava, Pevski zbor društva Nanos, Nemško moško pevsko društvo – Männergesangveriein, Liedertafel, idr.).¹² Organizacijo koncerta so prevzeli mariborski študentje, ki so prejeli posebno prošnjo za sprejetje zbora in posledično koncerta v Mariboru.¹³ Prošnja se je glasila:

Ker je to 'krstni' koncert ljublj. akad. pevskega zbora, bi ne bilo umestno, ako bi ga mariborska publika bojkotirala. Zato Te prosim v imenu celega zbora, da skupno s kolegi mariborskega akademskega društva napneš vse moči za agitacijo in dostojen sprejem na kolodvoru. Lahko si misli, kako porazno je vplival klavern sprejem Triglava v Beogradu!¹⁴

APZ je izvedel koncert 4. julija 1927 v Götzevi dvorani.¹⁵ O koncertu so govorile mnoge objave v slovenskem časopisju, v veliki meri v lokalnem mariborskem. Ena izmed objav v *Mariborskem večerniku "Jutra"* poziva Mariborčane k udeležbi na koncertu. Ta se glasi: "/.../ z obiskom podprite njihovo kulturno delovanje, ki stremi tudi za tem, da zanesejo zanimanje za ljubljansko univerzo in slovenski narod preko jugoslovanskih mej".¹⁶ Takšna in podobna sporočila so imela močan vpliv, saj je koncert vzbudil veliko zanimanja pri Mariborčanih, ki so se posledično koncerta udeležili v velikem številu. Marolt in pevci so pripravili zajeten program in predstavili slovenske avtorske in ljudske pesmi slovenskih komponistov, npr. *V brezupnosti* (A. Foerster), *Kam si šla mladost* (J. Ravnik), *Oj, tam za goro* (F. Marolt), *Anzer, anzer pobič mlad* (E. Adamič) idr. Po navedbah Cirila Špindlerja se je dogodka udeležila vsa mariborska glasbena elita.¹⁷

Kritike, ki so sledile koncertu APZ-ja, so bile zboru dobra popotnica za nadaljnjo umetniško udejstvovanje. Že dan po nastopu je *Mariborski večernik*

¹² Več o tem: Dragan Potočnik, *Kulturno dogajanje v Mariboru v letih 1918–1941* (Maribor, 2003); Maja Godina Golja, *Iz mariborskih predmestij: o življenju in kulturi mariborskih delavcev v letih od 1919 do 1941* (Maribor, 1992).

¹³ ZAL, SI ZAL LJU 420, t. e. 19, a. e. 53, Akademski pevski zbor v Ljubljani; Špindler, "Prvi koncerti predvojnega", str. 259.

¹⁴ Špindler, "Prvi koncerti predvojnega", str. 259.

¹⁵ Götzeva dvorana, poimenovana po pivovarju Antonu Götzu, je danes v okviru dvorane Union v Mariboru.

¹⁶ Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, poročila, ocene.

¹⁷ "Koncert Akademskega pevskega zbora iz Ljubljane", *Mariborski večernik "Jutra"*, 5. 7. 1927, št. 51, str. 1; "Akademski pevski zbor ljubljanske univerze", *Mariborski večernik "Jutra"*, 2. 7. 1927, št. 49, str. 2; NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, poročila, ocene; Špindler, "Prvi koncerti predvojnega", str. 261.

APZ v sezoni 1928/29 (Glasbena zbirka, Akademski pevski zbor, Ljubljana. Kronika, APZ 1926–1941, ikonografija)

"*Jutra*" zabeležil: "Akademsko pevsko društvo iz Ljubljane, /.../ ki pa ima vse pogoje, da postane eliten pevski zbor v Sloveniji/.../ nam [je, op. a.] pokazal, kaj že zmore. In to je mnogo, mnogo več neko smo pričakovali".¹⁸ Ta trditev je potrdila dejstvo, da se je France Marolt premišljeno lotil sestave zbora in študija umetniškega programa. V razmeroma kratkem času je zbor pripravil kakovosten program, ki so ga prepoznali tudi poslušalci. "Kar je društvo v kratki dobi svojega obstanka doseglo, nam izsiljuje odkrito priznanje in občudovanje".¹⁹ V tem prvem javnem koncertu zbora prepoznamo zasnovo cilja APZ-ja, in sicer širjenje zapéte slovenske pesmi in s tem ohranjanje ter krepitev slovenske narodne identitete. Prav ta cilj delovanja zbora lahko prepoznamo v celotnem predvojnem obdobju delovanja.

V prvih letih ne gre izpustiti udeležbe zbora na koncertu Sveta slušateljev ljubljanske univerze v čast *Confédération Internationale des Etudiants* (Mednarodno združenje visokošolcev), ki je bil 12. decembra 1928 v Ljubljani. Zbor je predstavil svoj program slovenskih avtorskih in ljudskih pesmi.²⁰ Leto kasneje

¹⁸ "Koncert Akademskega pevskega zbora iz Ljubljane", *Mariborski večernik "Jutra"*, 5. 7. 1927, št. 51, str. 1.

¹⁹ Prav tam.

²⁰ ZAL, SI ZAL LJU 420, t. e. 420, a. e. 60, Koncert v čast *Confédération Internationale des Etudiants*.

so dosegli vidnejše uspehe na koncertih v počastitev desete obletnice Univerze v Ljubljani. Koncerte so izvedli v različnih mestih po Sloveniji, in sicer v Celju, Mariboru, Ljubljani in na Bledu. Posebnost koncertov je bil program, s katerim je zbor publiki že tradicionalno predstavljal slovenske avtorske in ljudske pesmi. V *Mariborskem večerniku "Jutra"* so ob tej priložnosti zapisali: "Propričan sem celo, da nam odkrijejo lepoto slovenske pesmi v tisti dovršeni obliki, kakršne doslej nismo bili vajeni".²¹ Tudi v stilni analizi programa, ki ga je za koncert ob proslavi desete obletnice univerze pripravil dr. Stanko Vurnik, izpostavlja, da je program APZ-ja ponudil točen pregled stanja slovenskega glasbenega razvoja v obdobju zadnjih tridesetih let. Pri tem je poudaril, da je slovenski razvoj glasbe v skladu s preostalo Evropo, a da "čutimo v tej slovenski muziki, /.../ slovansko noto".²² Zbor je taktično in postopoma utrjeval prej prepoznani cilj, kar pa je sčasoma prepoznavala tudi družba.²³

Med letoma 1929 in 1932 je zbor doživljal notranjo krizo, ki je bila predvsem zaznamovana z odstopom zborovodja Franceta Marolta. O velikem spoštovanju do Marolta in njegovega dela v vrstah APZ-ja priča poslovilno pismo pevcev: "V imenu odbora APZ se Vam najlepše zahvaljujem za vso veliko požrtvovalnost, ki ste jo imeli pri vodstvu našega zbora".²⁴ S pismom so pevci izročili Maroltu tudi nekakšno denarno nagrado, ob tem so poudarili, da "Vašega dela z denarjem ne moremo honorirati. Sprejmite pa vsoto, kot prihaja: od srca do srca /.../ da Vam na nekak način realno izrazimo svoje častno priznanje".²⁵ Po odstopu Marolta, zaradi vedno bolj politično obarvane vizije upravnega odbora pevskega zbora,²⁶ je vodenje zbora sprva prevzel operni kapelnik Anton Neffat, kasneje operni kapelnik Niko Štritof in nato skladatelj Marij Kogoj. Pod taktirko Neffata je zbor nastopil na koncertu akademskih zborov v Beogradu, na praznik združitve, 1. decembra 1930. Čeprav je bil APZ po tem nastopu odlikovan z redom jugoslovanske krone V. stopnje in ga je osebno pohvalil kralj Aleksander I. Karadordevič, temu ni bilo naklonjeno slovensko časopisje, ki je bilo pred tem prvi glasnik pozitivne kritike zbora. V *Slovenskem narodu* zasledimo obsežno kritiko, zakaj zbor ni dosegel večjega uspeha v Beogradu.²⁷

²¹ "Akademični javnosti", *Mariborski večernik "Jutra"*, 28. 6. 1929, št. 119, str. 2; NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor: poročila, ocene.

²² NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, sporedi.

²³ ZAL, SI ZAL LJU 420, t. e. 420, a. e. 60, Koncert v čast Confédération Internationale des Etudiants; NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor: poročila, ocene.

²⁴ ZAL, SI ZAL LJU 420, t. e. 420, a. e. 51, Korespondenca APZ Maroltu.

²⁵ ZAL, SI ZAL LJU 420, t. e. 420, a. e. 51, Korespondenca APZ Maroltu.

²⁶ Pri tem želimo opozoriti, da temu ni bilo vedno tako. France Marolt je namreč politično delovanje sprva obravnaval zdržano, vendar je sčasoma svoj pogled spremenil.

²⁷ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor: poročila, ocene; prim. Boris Wider, "Nastop ljubljanskega APZ v Beogradu", *Slovenski narod*, 6. 12. 1930, št. 278, str. 3; Nardin, *Predvojni Akademski pevski zbor*, str. 5.

Seveda so bila kriva tudi druga dejstva, tako na primer dejstvo, da tvorijo zbor skoraj sami novinci, prav tako je slabo vplivala izprememba dirigenta, ki nikakor ne more v nekaj mesecih spoznati sposobnosti poedincev. Toda v prvi vrsti je kriva izbira pesmi. Ako bi bile pesmi narodne, pristno naše, /.../ bi bil uspeh gotov.²⁸

V začetku leta 1931 je APZ na Marolta naslovil prošnjo za prevzem vodstva pevske šole, na katero je Marolt odgovoril s posameznimi zahtevami. "Jeseni lanskega leta sem dobil utis, da je prišlo v /.../ zbor toliko novih mladih sil, da bo strokovno delo mogoče ako zastavi ves zbor na popolnoma novi podlagi".²⁹ Predvsem je stremel k strokovnemu delu, ki bi bilo usmerjeno v "kulturno – politični napredek slovenske muzike".³⁰ Na podlagi sprejetih kompromisov so pevci APZ-ja v letu 1932 začeli ponovno delovati pod taktirko Franceta Marolta. Z reorganizacijo zbora se je nadaljevalo zastavljeno delo. S ponovnim umetniškim vodenjem zbora je želel Marolt javnosti pokazati, "da je Akademski pevski zbor povsem nepolitičen in nestranski forum, ki preko vseh političnih, stanovskih in drugih ozirov goji glasbo".³¹ Koncerti, ki jih je APZ pripravil v letih pred drugo svetovno vojno, kažejo na dovršeno strokovno delo, s poudarkom na študiju slovenske ljudske in avtorske pesmi. Pri tem je potrebno izpostaviti vizijo Marolta, in sicer nov način zborovske izvedbe slovenskih ljudskih pesmi, ki jih je APZ skozi leta predstavljal širši javnosti.³²

Prvi koncert, s katerim se je zbor ponovno predstavil pod taktirko Marolta, je bil v letu 1933 stilni koncert *Slovenska umetna pesem: Anton Foerster in Slovenska narodna pesem*. Šlo je za koncert, na katerem so bila predstavljena izbrana dela Foersterja "kot našega največjega skladatelja v dobi pred "Novimi akordi"³³ hkrati pa so bile v program vključene izbrane slovenske ljudske pesmi. Koncertni program je vključeval tudi obsežno Maroltovo študijo skladatelja Antona Foersterja in njegovega dela za lažje razumevanje koncepta koncerta. "Tako je Akademski pevski zbor uvedel strokovno in umetniško temeljit

²⁸ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor: poročila, ocene; prim. Boris Wider, "Nastop ljubljanskega APZ v Beogradu", *Slovenski narod*, 6. 12. 1930, št. 278, str. 3.

²⁹ ZAL, SI ZAL LJU 420, t. e. 420, a. e. 51, Moškemu zboru akademskega pevskega zbora univerze kralja Aleksandra I. v Ljubljani.

³⁰ ZAL, SI ZAL LJU 420, t. e. 420, a. e. 51, Moškemu zboru akademskega pevskega zbora univerze kralja Aleksandra I. v Ljubljani.

³¹ "Pota in cilji APZ", *Akademski glas*, 14. 10. 1933, št. 2, str. 1.

³² ZAL, SI ZAL LJU 420, t. e. 420, a. e. 51, Moškemu zboru akademskega pevskega zbora univerze kralja Aleksandra I. v Ljubljani; ZAL, SI ZAL LJU 420, t. e. 420, a. e. 51, Odgovor Francetu Maroltu, februar 1931; Nardin, *Predvojni Akademski pevski zbor*, str. 5.

³³ "Akademski pevski zbor pred novimi nastopi", *Jutro*, 23. 4. 1933, št. 94, str. 5.

APZ v sezoni 1934 (NUK, Zbirka upodobitev znanih Slovencev NUK, dostopno na: dlib.si)

način študija in dela, kakršen doslej pri naših zborih še ni bil običajen".³⁴ APZ je koncerte s tem programom priredil v različnih krajih po Sloveniji. Med 30. aprilom in 16. majem so nastopili v Celju, Mariboru, Ljubljani, Škofje Loki in Novem mestu.³⁵

Dolgoletni član zbora dr. Julij Savelli je v svojih spominih zapisal, da so prvo leto njegovega sodelovanja v zboru pripravljali omenjeni Foersterjev program. Izpostavil je navdušenje nad Maroltovo interpretacijo programa, ki je vključil priredbe preprostih ljudskih pesmi, kot npr. *Kje so moje rožice* in tudi zahtevnih skladb, kot npr. *Spaka* in *Umrl je mož*. Posebej mu je ostalo v spominu, da so v Novem mestu posvetili koncert tam živeči skladateljevi ženi. "Priredili smo ji ob svitu bakel podoknico. Res nepozabno lepi spomini".³⁶

Pomembna ločnica v zgodovini predvojnega APZ-ja je bilo leto 1934. Zbor je na samostojnem koncertu maja 1934 predstavil program slovenske ljudske pesmi, s poudarkom na koroških in belokranjskih, s čimer so želeli občinstvu skozi skrbno načrtovan program prikazati prerez in razvoj slovenske ljudske pesmi. Že leto prej je Marolt v osebni korespondenci skladatelju Francu Kramarju napovedal pripravo koncerta slovenske *narodne*³⁷ pesmi, kjer se bo pri sestavljanju programa oziral "zlasti na sociološko, dialektološko in stilno estet-

³⁴ Prav tam.

³⁵ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, sporedi; "Kulturno delo slovenskega akademskega pevskega zbora", *Slovenec*, 25. 4. 1933, št. 94, str. 3; "Akademski pevski zbor pred novimi nastopi", *Jutro*, 23. 4. 1933, št. 94, str. 5; Nardin, *Predvojni Akademski pevski zbor*, str. 7.

³⁶ Julij Savelli, "Moji spomini na (predvojni) APZ in APZ–jevce", *Naši zbori* 91, št. 3–4 (1991), 56 (dalje: J. Savelli, "Moji spomini").

³⁷ Izjemoma smo na tem mestu ohranili zapis *narodne* pesmi, saj je termin v pismu uporabil France Marolt.

sko opredelitev"³⁸ z namenom najboljšega prikaza slovenske ljudske pesmi. Na spored so bile uvrščene pesmi z manj znano vsebino, s katerimi so bili obiskovalci koncerta za lažje razumevanje seznanjeni z Maroltovo spremno študijo na programskem listu. To so bile predvsem pripovedne in junaške pesmi, balade, stanovske, obredne in ljubezenske pesmi, kot so *Pójdám u rúte*, *Spou ptičke pojo*, *Tepežnica*, *Belokrajinsko kolo*, idr., ki so jih priredili France Marolt in skladatelja Matija Tominc in Oskar Dev.³⁹ Koncert 7. maja 1934 v Ljubljani je bil množično obiskan, o čemer priča članek iz revije *Dom in svet*: "Unionska dvorana je bila polna zares koncertnega občinstva, ki je s toplim utripom spremljalo lepo petje in z vnetim pritrjevanjem pokazalo kako ceni delo APZ".⁴⁰ Med občinstvom so bili tudi visoki gostje – rektor univerze, dekani fakultet, župan mesta Ljubljane dr. Dinko Puc, idr. Kot navaja *Jutro*: "Koncert nikakor ni bil običajna prireditev, kakršno doživljamo vsako sezono na tucate in stotine".⁴¹

Marolt je v obsežni spremni študiji poudaril bistvo koncerta *Slovenska narodna pesem Korotan – Bela krajina*:

Namen našega koncerta je, zapeti koroško in belokrajinsko pesem. Ne gre za restavracijo narodnih pesmi, ker bi restavracija 'narodne' nujno vodila do umetne pesmi in njenega avtorja. Ne gre niti za kakršnokoli "priložnostno" ali morda "koncertno obliko", kakor bi to hoteli naši kritiki. Prirejevalci hočejo podati s stilno-pravilnimi priredbami tipične primere.⁴²

Z izbranim delom tega koncertnega programa je APZ pred tem že sodeloval v mednarodnem radijskem prenosu v okviru radiofonske unije v Ženevi, 23. februarja 1934. Mednarodni jugoslovanski prenos je zajemal program posameznih narodov Kraljevine. Tako kot na ljubljanski radijski postaji je tudi na zagrebški radijski postaji pripravil program pevski zbor, in sicer Kmečki zbor iz Petrovine, medtem ko je v Beogradu pripravila program godba kraljeve garde. Na prenos jugoslovanskega radijskega programa se je v mednarodnem okvirju prijavilo več tujih držav (Anglija, Avstrija, Češkoslovaška, Francija, Madžarska, Nemčija, Poljska, Romunija in Švica).⁴³ APZ je izvedel tridesetminutni koncert v

³⁸ NUK, Glasbena zbirka, France Kramar. Kronika, korespondenca, Pismo Francetu Maroltu F. Kramarju z dne 19. 9. 1933.

³⁹ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, programi in notno gradivo, *Akademski pevski zbor "Tone Tomšič"*, ur. Simona Moličnik Šivic (Ljubljana, 2006), str. 18.

⁴⁰ Ludvik Puš, "Akademski zbor. Slovenska narodna pesem.", *Dom in svet* 47, št. 6–7 (1934), str. 390.

⁴¹ "Mogočen uspeh Akademskega pevskega zbora", *Jutro*, 9. 5. 1934, št. 104, str. 3.

⁴² NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, sporedi, France Marolt, *Slovenska narodna pesem: Korotan = Bela krajina*, (Ljubljana, 7. maj 1934).

⁴³ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene; prim. "Naša pesem se bo razlegala po svetu", *Jutro*, 22. 2. 1934, št. 43, str. 5.

veliki Unionski dvorani, kjer so predstavili devet ljudskih pesmi v novih priredbah. Odzivi domače in tudi tuje javnosti na radijski prenos so bili pozitivni. V *Akademskem glasju* so zapisali: "Menimo, da je bil večer še posebno pomemben za naše rojake, živeče izven domovine".⁴⁴ Besede so bile potrjene z brzozavko Slovencev iz Clevelanda, ki so zapeto slovensko pesem sprejeli z navdušenjem. Kljub temu pa prenos ni minil brez zapleta. Zaradi pomanjkanja časa so sredi izvajanja koncerta prekinili prenos brez vednosti dirigenta in pevcev, ki so naposled odpeli del sporeda sami zase.⁴⁵

Poleg pomembnega koncertnega delovanja je bilo za APZ leto 1934 prelomno tudi, ker je tedaj prevzela trajno pokroviteljstvo nad njim kraljica Marija Karadorđević. Zbor je sledil zadanim ciljem, "proučiti glasbeno folkloro, odkriti njene nepoznane zaklade in pokazati javnosti našo narodno pesem, kakršna živi med narodom".⁴⁶ Ker je moralna podpora visokega predstavnika države dajala veliko težo, so se s prošnjo ljubljanski APZ-jevci obrnili na kraljico Marijo, ki je z zanimanjem spremljala razna udejstvovanja mladine v Kraljevini. Z velikim razumevanjem je kraljica sprejela prošnjo zbora in s tem sprejela trajno pokroviteljstvo nad njim. Slednje je dalo Maroltu in pevcem dodaten zagon za pripravo novih projektov, ki so se vrstili do začetka druge svetovne vojne.⁴⁷

Leto kasneje (1935) je zbor organiziral nadaljevalni koncert *slovenske narodne pesmi*, kjer so predstavili izbrane pesmi iz preostalega slovenskega ozemlja, in sicer "Panonije, Sredozemlja, Gorenjske in Dolenjske".⁴⁸ Koncert je bil organiziran 1. aprila 1935 v Unionski dvorani, na kar je opozarjalo veliko prispevkov v slovenskem časopisju (*Slovenec*, *Akademski glas*, *Jutro* in *Slovenski narod*). O strokovnosti organizacije koncerta priča spored, ki ni le natisnjen program, ampak vsebuje strokovno podkrepjen uvodnik različnih avtorjev (Boris Orel, Božo Vodušek, Rajko Ložar, Anton Skubic in France Marolt). Uvodnik je zaključen z odlomkom iz dela Ivana Cankarja, *Kurent*. APZ je s koncertom želel predstaviti širši publiki slovenske ljudske pesmi, ki so bile večini neznane. "Posamezne pesmi teh okrogov so tipični primeri njihove narodne pesmi, ki nam odpira pogled v nov svet, samorasel in raznolik svet naših pradedov".⁴⁹ Na koncertu je bilo izvedenih 21 ljudskih pesmi, ki so bile tematsko razdeljene po pokrajinah

⁴⁴ "A. P. Z. poje v mikrofona za mednarodni prenos", *Akademski glas*, 10. 3. 1934, št. 10, str. 2.

⁴⁵ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene.

⁴⁶ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene; prim. "Akademski pevski zbor pod trajnim pokroviteljstvom Nj. Vel. kraljice Marije", *Jutro*, 23. 9. 1934, št. 219, str. 3.

⁴⁷ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene.

⁴⁸ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene; prim. "Slovenska narodna pesem (Panonija – Sredozemlje – Gorenjska – Dolenjska)", *Akademski glas*, 29. 3. 1935, št. 11, str. 1.

⁴⁹ "Slovenska narodna pesem (Panonija – Sredozemlje – Gorenjska – Dolenjska)", *Akademski glas*, 29. 3. 1935, št. 11, str. 1.

APZ na koncertu *Slovenska narodna pesem* leta 1935 v Unionski dvorani, oblečen v svojo značilno tradicionalno opravo (Glasbena zbirka, Akademski pevski zbor, Ljubljana. Kronika, APZ 1926–1941, ikonografija)

(npr. *Lepa Vida* – Panonija, *Barčica* – Sredozemlje, *Potrkan ples* – Gorenjska in *Kangalilejska občet* – Dolenjska). Pesmi so bile predstavljene v novih, posebej za koncert narejenih priredbah raznih slovenskih avtorjev, kot so Matija Tomc, France Marolt, Oskar Dev, Josip Kocijančič, Emil Adamič in Vilko Ukmar.⁵⁰

O kvaliteti drugega dela koncerta pričajo odzivi, ki so bili zapisani v časnikih po dogodku. Posebej je bila izpostavljena oprava pevcev zbora, ki so bili oblečeni v "srajce narodnega kroja s svilenimi robci za vratom in v črnih hlačah /.../ ter tudi tako na zunaj podčrtal, da hoče [zbor, op. a.] služiti v prvi vrsti slo-

⁵⁰ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene; NUK, Glasbena zbirka, Akademski pevski zbor, Ljubljana. Kronika, APZ, predvojni – skladbe, koncert Slovenska narodna pesem: Panonija, Sredozemlje, Gorenjska, Dolenjska, 1935.

venski narodni pesmi".⁵¹ Ta oprava je ostala tradicionalna oprava predvojnega APZ-ja, ki jo lahko zasledimo tudi na mnogih fotografijah. Koncert je bil svečan dogodek z eminentnimi gosti, med njimi sta bila tudi zastopnica kraljice Marije, dvorna dama Franja Tavčar in takratni novi ljubljanski župan, dr. Vladimir Ravnihar. Odmev koncerta je segel tudi preko slovenskega ozemlja, o njem so namreč poročali v hrvaških *Novostib*. Zapisali so, da je France Marolt s svojim delovanjem povzdignil zbor ljubljanskih študentov med najboljše zbore v Kraljevini in tudi, da zbor goji tradicijo *narodne* pesmi. APZ je koncert v Union-ski dvorani ponovil 5. aprila 1935 in nato še v naslednjem mesecu v Mariboru in Celju. Prav tako je zbor s tem programom nastopil v Zagrebu in Beogradu. Posebnost je bil nastop v Beogradu, kjer se je zbor poklonil kraljici Mariji in ji v ta namen podaril srebrni znak zbora.⁵²

Poleti leta 1935 so izbranci APZ-ja in Marolt na povabilo Jadranske straže gostovali na križarjenju z luksuznim parnikom Kraljica Marija. Tedaj je bil APZ prvič povabljen na tovrstno potovanje, medtem ko sta bila dotlej večkrat povabljeni zagrebški zbor Mladost in beograjski zbor Obilić. 26 APZ-jevcev in Marolt so na križarjenju obiskali Split, Budvo, Pireje, Atene, Kreto, Port Said, Kairo, Aleksandrijo in Dubrovnik, kjer so izvedli dva koncerta. Na repertoarju so se zvrstile slovenske pesmi, kot npr. *Od Urala do Triglava*, *Jadransko morje* in *Mladini*. Posebnost križarjenja je bilo snidenje s Slovenci, živečimi v Kairu, ki so APZ-jevce pričakali v velikem številu. Ob tem je v svojem poročanju v časniku *Glas naroda* Marolt zapisal: "Ko pa so začutili spet naši [slovensko, op. a.] pesem, so jim stopile solze veselja v oči".⁵³

V letu 1937 je zbor pripravljala dva koncertna programa, in sicer *Jacobus Gallus in dubovna pesem 16. stoletja*, ki je bil izveden na začetku leta, in koncert v počastitev svoje desetletnice delovanja z naslovom *Slovenska umetna in narodna pesem*, ki je bil izveden na koncu leta 1937. Koncert s programom del Jakoba Gallusa in duhovne pesmi iz 16. stoletja je Marolt snoval dalj časa in je bil tedaj eden prvih interpretov na Slovenskem, ki je v program vključil renesančno glasbo. Z željo prikazati slovenski publiki pestrost slovenske glasbene dediščine, je (podobno kot prejšnje koncertne programe) spremljala uvodna študija v programskem listu. V lično oblikovani knjižici je zraven repertoarja skladb podan zgodovinski oris konca 15. stoletja in kasneje 16. stoletja v srednji Evropi, ki je vplival na tok dogajanj na Slovenskem. Izpostavljen je pomen Primoža Trubarja z njegovima deloma *Abecednik* in *Katekizem*, ki sta po Maroltovih navedbah zaslužna za ohranitev preprostega ljudskega napeva (*cantus vulgaris*). Marolt je vključil v program pet priredb napevov iz pesmarice Trubarja

⁵¹ "Koncert APZ", *Slovenski narod*, 2. 4. 1935, št. 75, str. 2.

⁵² NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene.

⁵³ France Marolt, "Doživljaji naših akademikov na poti v Egipt", *Glas naroda*, 4. 8. 1935, št. 95, str. 3.

APZ-jevci s Francetom Maroltom na parniku Kraljica Marija leta 1935 (Glasbena zbirka, Akademski pevski zbor, Ljubljana. Kronika, APZ 1926–1941, ikonografija)

in Adama Bohoriča iz leta 1584, ki jih je stilno priredil Matija Tomc. To so pesmi: *Jútrnica*, *Pesem k sv. Dubu*, *Velikonočnica*, *Božičnica* in *Oče naš*. V predgovoru koncertnega lista je predstavljen Gallus kot pomemben mojster acapella glasbe 16. stoletja, njegovo delovanje ter zapuščina. Po besedah Marolta: "Večno živi, nečasovni se zde njegovi moteti, polni intimne religioznosti, silni in čisti: kakor mora biti čista glasba visoke klasike".⁵⁴ V repertoar koncerta je bilo vključenih devet Gallusovih skladb (kot npr. *Ecce quomodo moritus iustus* in *Ante luciferum*), ki so bile v programskem listu prevedene iz latinščine v slovenščino.⁵⁵

Koncert *Jakobus Gallus in duhovna glasba 16. stoletja* 1. marca v veliki Uni-
onski dvorani je bil številčno dobro obiskan. Ker je bila dvorana po prenovi
akustično manj ugodna, se je APZ skupaj z Maroltom odločil izpeljati ponovi-
tev koncerta (11. marca) v ljubljanski stolnici. Kot poroča *Stráža v vibarju* je
"v napol mračni, hladni cerkvi /.../ zadonela Gallusova *Vae nobis*, za njo *Ecce*
quomodo moritus iustus, dalje *Oratio Jeremie prophatae* ter nesmrtna *Ante*
luciferum genitus – in druge: kakor nalašč o postnem času".⁵⁶ APZ je želel s pro-

⁵⁴ NUK, Glasbena zbirka, Akademski pevski zbor, Ljubljana. Kronika, APZ 1926–1941, sporedi, Jacobus Gallus duhovna pesem XVI. stoletja.

⁵⁵ NUK, Glasbena zbirka, Akademski pevski zbor, Ljubljana. Kronika, APZ 1926–1941, sporedi, Jacobus Gallus duhovna pesem XVI. stoletja.

⁵⁶ "Koncert naše duhovne pesmi", *Stráža v vibarju*, 11. 3. 1937, št. 19, str. 3.

gramom prikazati pomen glasbene dediščine 16. stoletja s poudarkom na osebnostih, kot sta bila Gallus in Trubar. Poleg tega pa je po besedah Marolta želel APZ s tem programom opomniti na vzore iz pretekle zgodovine in "si začrtati delovno smer v zmislu avtonomnega ustvarjanja".⁵⁷

Konec leta 1937 je pevski zbor ljubljanskih akademikov izvedel koncert v počastitev svoje desete obletnice delovanja, kjer je publiki ponovno predstavil slovenske umetne in ljudske pesmi. Koncertni repertoar je bil sestavljen iz nabora pesmi, ki jih je zbor izvedel v preteklih desetih letih delovanja. Tako so se na sporedu znašle v prvem delu koncerta slovenske umetne pesmi, kot so: Gallusov *Ecce quomodo*, Foersterjeva *Spaka*, Kogojev *Rekvjem* in v drugem delu koncerta slovenske ljudske pesmi, kot so: *Zeleni Jurij* (prir. M. Tomc), *Srce je žalostno* (prir. Marko Bajuk) in *Flosarska* (prir. O. Dev). S ponovno izvedbo pesmi iz svoje koncertne preteklosti je APZ znova poudaril svojo kvaliteto delovanja. "Zbor je s svojim popolnim podajanjem, v katerem se je spajal s svojim vodjem v en dih in eno skupnost prepričal poslušalce /.../. Doživljali smo ves večer svojo kulturo, svojo duhovno moč, doživljali smo sebe".⁵⁸ Koncertni list je poleg sporeda že tradicionalno vseboval spremno besedo, ki je bila v tem primeru namenjena opisu desetletnega delovanja APZ-ja. Nekaj dni po ljubljanskem koncertu je zbor pod Maroltovo taktirko koncert s tem programom ponovil še v Mariboru, kjer pa udeležba koncerta presenetljivo ni bila tako številčna kakor v Ljubljani.⁵⁹ Kot je v *Mariborskem večerniku* "Jutra" zapisal skladatelj Karol Pahor:

Prepričan sem bil, da bo mariborsko občinstvo trumoma prihitelo na koncert tega našega prvorazrednega moškega zbora. Žal, se to ni zgodilo in so v veliki unionski dvorani zijale praznine. Bila je sobota! Ali nudijo našim ljudem več bari, kino in druga zabavišča/.../? Če je to resnica, potem si v Mariboru pač ne moremo čestitati!⁶⁰

Tudi leto kasneje (1938) so APZ-jevci predstavili svoj koncertni program ob deseti obletnici po različnih krajih na Slovenskem. Poleg Ljubljane in Maribora so imeli koncerte v Trbovljah (6. februar 1938), na Jesenicah (7. marec

⁵⁷ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene; prim. "Pred nastopom Akademskega pevskega zbora", *1551: Akademsko glasilo za univerzna in javna vprašanja*, 26. februar 1937, št. 15, str. 1.

⁵⁸ "Ob velikem koncertu slovenske pesmi", *Slovenski dom*, 14. 12. 1937, št. 283, str. 1.

⁵⁹ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene; NUK, Glasbena zbirka, Akademski pevski zbor, Ljubljana. Kronika, APZ 1926–1941, sporedi, Slovenska umetna in narodna pesem.

⁶⁰ Karol Pahor, "Koncert "Akademskega pevskega zbora"", *Mariborski večernik "Jutra"*, 21. 12. 1937, št. 289, str. 2.

1938), v Murski Soboti (12. marec 1938) in v Kočevju (22. maj 1938). Še posebej je bil odmeven koncert v Kočevju, ki je bil manifestacija slovenstva v t. i. "nemški trdnjavi" na tem delu slovenskega ozemlja. Pevci so bili že ob prihodu v Kočevje deležni velikega navdušenja med tam živečimi Slovenci in kot je navedeno, "[je delovanje zbora, op. a.] dobilo polno priznanje, zadoščenje ter sijajni pečat svoje pravilnosti"⁶¹ v smislu krepitve narodne kulture in s tem zavesti. S petjem so pevci APZ-ja obogatili sveto mašo in kasneje v dvorani kočevskega kina izvedli svoj koncert. Dogodek je bil množično obiskan, v manjšem številu so ga obiskali tudi kočevski Nemci. Kot je navajal *Slovenski dom*, "je znani (sicer deminutivni) "führer" kočevskih Nemcev, neki dr. Hans Arko /.../ bajе izjavil, da se te prireditve principiелno ne bo udeležil",⁶² kar je izpostavilo zaostrene odnose v Kočevju.⁶³ Vsekakor lahko ta koncert APZ-ja prepoznamo kot element narodne afirmacije, resda manjšega kroga Slovencev, ki so se spontano odzvali domoljubnemu naboju zapéte slovenske pesmi.

V letu 1939 je APZ pripravil koncert na temo slovenske pesmi preporoda, s katerim so želeli osvetliti izbrana glasbena dela slovenskih skladateljev 19. stoletja. Kot navaja *Slovenec*, je bila tedanja glasbena ustvarjalnost skromna, kljub temu pa "je imela naša pesem tistega časa v sebi nekaj, kar je izredno privlačno – bila je umetniško odkritosrčna in v doživetju neposredna in neizumetničena".⁶⁴ Koncert *Pesem slovenskega preporoda* je bil premierno izveden v ljubljanski dvorani Union, 3. aprila 1939. Tedaj so zazvenele pesmi, kot so *Zvonikarjeva* (B. Potočnik, A. Foerster), *Veseli godec* (G. Rihar, P. Kozina), *Hercegovska* (A. Hajdrih), *Popotnikova pesem* (A. Nedvčed), *Guslam* (F. S. Vilhar) in *Lipa* (D. Jenko) ter preostale. Tudi s tem koncertnim programom se je APZ predstavil po različnih krajih na Slovenskem in presegel uspehe pretekle sezone, ko so se predstavili le v šestih krajih. Med aprilom in avgustom je zbor gostoval v Celju (22. april 1939), v Kranju (3. maj 1939), v Mariboru (13. maj 1939), v Litiji (18. maj 1939), v Kočevju (21. maj 1939), na Ptuju (2. junij 1939), v Murski Soboti (3. junij 1939), v Škofji Loki (7. junij 1939), v Novem mestu (10. junij 1939) in na Bledu (12. avgust 1939).⁶⁵

Zbor je izvajal koncerte tudi v narodnostno mešanih krajih na Slovenskem (Kočevje, Ptuj, Celje in Maribor) v obdobju naraščajočih nacionalizmov v Evropi tik pred izbruhom druge svetovne vojne. Kot so že tedaj izpostavljali časniki, so koncerte med drugim prepoznali kot slovensko manifestacijo. V mariborski *Edinosti* so pripisali koncertu ljubljanskih akademikov v Mariboru velik pomen in ocenili, "da se je v tistih dveh urah izvršil preporod naše [slovenske,

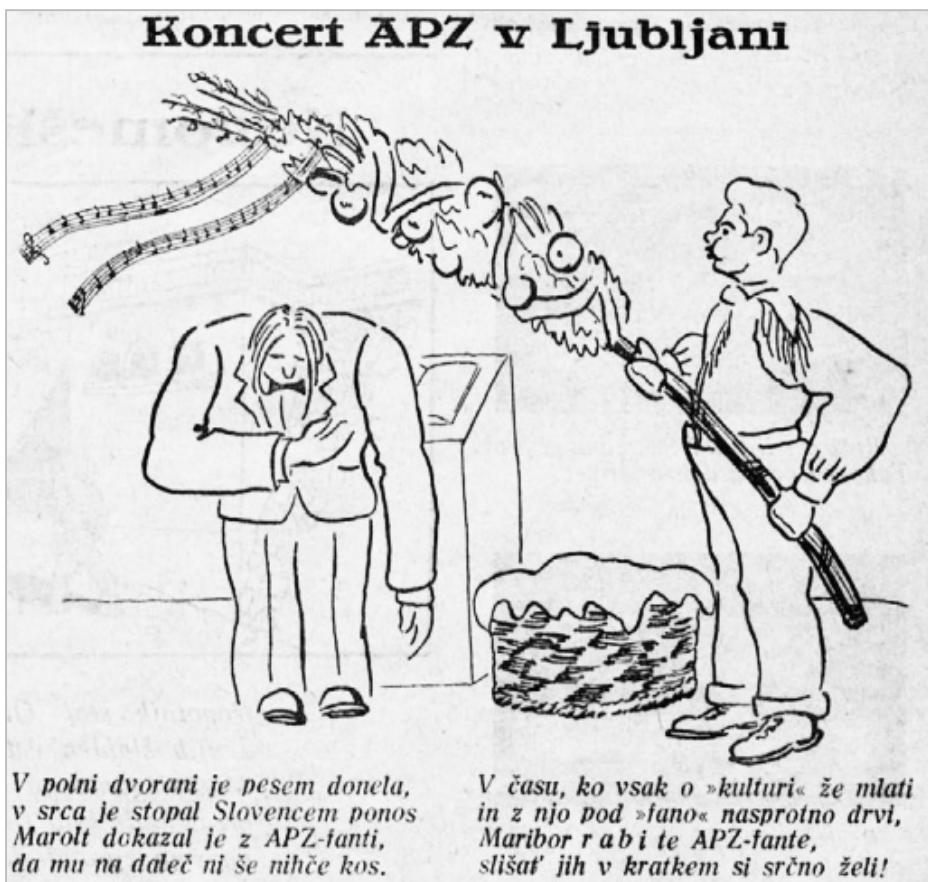
⁶¹ "Zmagoslavni prodor slovenske pesmi v Kočevju", *Slovenski dom*, 23. 5. 1938, št. 117, str. 2.

⁶² Prav tam.

⁶³ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene.

⁶⁴ "Koncert Akademskega zbora", *Slovenec*, 6. 4. 1939, št. 80a, str. 8.

⁶⁵ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene.

Karikatura in pesem o APZ v časniku *Toti list* ("Koncert APZ v Ljubljani", *Toti list*, 15. 4. 1939, str. 5)

op. a.] zavesti, ki je morda že klonila".⁶⁶ Podobno navdušenje nad koncertom APZ-ja in slovensko pesmijo preporoda je bilo v Kočevju, ki je že leto poprej gostilo zbor. *Slovenski dom* je ob tej priložnosti zapisal: "Rodoljubna pesem je v Kočevju naletela na najbolj hvaležna tla".⁶⁷ Podobno je bilo na Ptujju, kjer je dr. Jurij Sluga, ptujski narodnozavedni Slovenec, ob prihodu na kolodvor pozdravil pevce: "Na teh zgodovinskih tleh, /.../ sprejemamo Ptujčani drage goste, na

⁶⁶ "Naša pesem: Nekaj misli ob koncertu akademskega pevskega zbora v Mariboru", *Edinost*, 20. 5. 1939, št. 20, str. 5.

⁶⁷ "Prekrasna slovenska pesem je vžgala srca Slovincem na Kočevskem", *Slovenski dom*, 22. 5. 1939, št. 116, str. 2.

tleh, ki so leta in leta junaško kljubovala navalu tujcev..."⁶⁸ Takšna narodnozavedna vzdušja predvsem niso ustrezala nemštvu na Slovenskem. Med drugim je *Ameriška Prosveta* delila novico, da je nemški konzul v Mariboru o dogodku poročal svojemu poslaniku v Beograd, ta pa naj bi svoje nasprotovanje naslovil na beograjsko vlado.⁶⁹

V sklopu turneje *Slovenske pesmi preporoda* je APZ nazadnje gostoval na Bledu, kjer je bila isto obdobje tudi njihova pokroviteljica, kraljica Marija Karadordevič. Pevci so svoji pokroviteljici pripravili podoknico na kraljevi rezidenci Suvobor (današnja Vila Bled)⁷⁰. "[Z, op. a.] belimi lampiončki v rokah [so, op. a.] prikorakali pred poletno rezidenco našega kralj. doma",⁷¹ kjer so jih sprejeli kraljica Marija, kralj Peter II. in princ Andrej. Pevci so najprej izvedli štiri pesmi: *Zdravljico, Vabilo, Mlatiče* in *Danici*. Kraljica je naposled sprejela Marolta, ki ji je v pogovoru pojasnil delovanje zbora. Za zaključek je zbor izvedel *Hercegovsko* in kot navaja *Slovenski dom*, so pevci ob odhodu "živo začutili, da bo hvaležnost za visoko naklonjenost in razumevanje v njihovih srcih ostala večna".⁷² Po sprejemu pri kraljici so se pevci skupaj z Maroltom odpravili na koncert v Prosvetnem domu na Bledu, s čimer so zaključili turnejo *Pesmi slovenskega preporoda* po slovenskih krajih. Kot dodaja *Slovenec*: "Njegovo [zborovsko, op. a.] letošnje delo in uspehi pa bodo z zlatimi črkami zapisani v zgodovino slovenskega glasbenega življenja"⁷³ in s tem potrjuje, da je bil predvojni APZ eden vidnejših reprezentativnih slovenskih pevskih zborov v Kraljevini Jugoslaviji.⁷⁴

Leta 1940 je bila zadnja koncertna sezona APZ-ja pred izbruhom druge svetovne vojne, v kateri je zbor pripravil dva koncertna programa. V počastitev dvajsete obletnice Univerze kralja Aleksandra I. v Ljubljani sta bila izvedena dva koncerta s programom *Iz čitalnic v Nove akorde*, in sicer v Ljubljani (11. marec 1940) in v Mariboru (16. marec 1940). V repertoar so bila uvrščena dela skladateljev zadnjih treh desetletij 19. stoletja (Hrabroslav Volarič, Josip Kocijančič, Avgust Leban, Stanko Pirnat) in dela tistih, ki sodijo "časovno že v pojav "Novih akordov"⁷⁵ (Josip Michl in Alojzij Sachs). Prav tako so bila vključena dela skladateljev Frana Gerbiča in Antona Svetka, ki sta tesneje povezana z *Novimi akor-*

⁶⁸ "Zmagoslavje Akademskega pevskega zbora v Ptuj in Murski Soboti", *Jutro*, 5. 6. 1939, št. 128a, str. 4.

⁶⁹ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademijski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene.

⁷⁰ Več o tem: Božo Repe, "Karadordeviči in vladarska ideologija pri Slovencih", *Studia Historica Slovenica* 23, št. 2 (2023), str. 555–556.

⁷¹ "Akademijski pevski zbor je snoči na Bledu zapel svoji visoki pokroviteljici Nj. Vel. kraljici Mariji", *Slovenski dom*, 14. 8. 1939, št. 184, str. 1.

⁷² Prav tam.

⁷³ "Veliki dogodek Bleda: koncert APZ", *Slovenski dom*, 14. 8. 1939, št. 184, str. 2.

⁷⁴ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademijski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene.

⁷⁵ dr. VaVo, "Pevski koncert Akademskega pevskega zbora", *Slovenec*, 14. 3. 1940, št. 61a, str. 8.

di.⁷⁶ Na koncertu je bilo predstavljenih devet skladb, kot npr. *Popotna pesem* (J. Kocijančič), *Rožmarin* (F. Gerbič), *Sokratova smrt* (J. Michl), *Majolčica* (A. Svetek), idr. Delo in življenje vseh skladateljev je France Marolt predstavil v uvodni besedi koncertnega programa, podobno kot je bilo narejeno za predhodne stilne koncerte. S koncertom je Marolt nadaljeval sistematično raziskovanje slovenske pretekle glasbene ustvarjalnosti in podajal podobo glasbe ter znotraj nje iskal in poudarjal "slovenske prvine in svojstva v nji".⁷⁷

Poleg dveh koncertov na slovenskih tleh se je APZ v letu 1940 odpravil na turnejo po Kraljevini Jugoslaviji, in sicer so med 7. in 14. aprilom 1940 obiskali Sarajevo, Beograd, Niš in Skopje. APZ-jevce je *Slovenski dom* ob odhodu pospremil s sledečimi besedami: "Najboljšemu slovenskemu pevskeemu zboru želimo na njegovi turneji čim večjih uspehov in čim boljšega sprejema!"⁷⁸ Za vsakega člana je bila za turnejo spisana posebna knjižica z napotki za potovanje in načrtom turneje. Na turneji je zbor izvedel program *Pesem slovenske romantike: Preporod – čitalnica*, kjer je bilo v dveh delih na koncertu izvedenih petnajst del pomembnih slovenskih skladateljev, kot so Gustav in Benjamin Ipavec (*Danici, Zapuščena*), Davorin Jenko (*Na morju*), Anton Hajdrih (*Jadransko morje*), Fran Gerbič (*Rožmarin*), idr.⁷⁹ 7. aprila 1940 je z glavnega kolodvora v Ljubljani zbor z vlakom odpotoval v Sarajevo, kamor so prispeli naslednji dan ob 12. uri in so imeli istega večera koncert v Narodnem gledališču. Že pred koncertom so sarajevski časniki najavljali prihod in nastop slovenskega zbora, ki je ponovno po petih letih gostoval v Sarajevu. "Njihov nastup se očekuje na velikim interesovanjem jer su umjetnički kvalitete ovog hora izvanredne".⁸⁰ O uspehu zbora v Sarajevu je poročalo tudi slovensko časopisje, ki je posebno čast za uspeh koncerta pripisalo organizaciji tam živečih Slovencev.⁸¹

11. aprila 1940 je zbor nadaljeval turnejo v Beograd, in sicer je izvedel koncert v Kolarčevi dvorani. Kot je zapisal *Slovenec*: "Koncerti so pač umetniške prireditve, tukaj v Belgradu pa nam tak koncert pomeni mnogo več, ne samo

⁷⁶ *Novi akordi* je slovenski časnik, ki je izhajal med letoma 1901 in 1914. V njem so bila objavljena dela instrumentalne in vokalne glasbe slovenskih skladateljev, dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:spr-KLACKVSH>, pridobljeno: 7. 4. 2023.

⁷⁷ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene.

⁷⁸ "Akademski pevski zbor se je odpravil na pot po Jugoslaviji", *Slovenski dom*, 8. 4. 1940, št. 80, str. 2.

⁷⁹ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene, Koncertni list 11. april 1940 (v cirilici).

⁸⁰ "Njihov nastop se pričakuje z veliko zanimanja, ker so umetniške lastnosti tega zbora izjemne." (NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene; prim. "Pred dolazak slovenačih pjevača", *Jugoslovenska pošta*, 5. 4. 1940).

⁸¹ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene; prim. "Pred dolazak slovenačih pjevača", *Jugoslovenska pošta*, 5. 4. 1940; "Akademski pevski zbor se je odpravil na pot po Jugoslaviji", *Slovenski dom*, 8. 4. 1940, št. 80, str. 2.

umetnost, temveč tudi reprezentanco".⁸² Da je koncert v Beogradu bil več kot samo kulturna prireditev, priča dejstvo o obisku visokega beograjskega političnega kroga. Poleg kraljevega namestnika so se koncerta udeležili predsednik vlade Dragiša Cvetković, podpredsednik vlade Vladko Maček, minister Miha Krek, beograjski nadškof Josip Ujčić, predstavniki diplomatskega zbora in mnogi drugi. Koncert je z dovršenim programom navdušil obiskovalce in kot navaja *Slovenec*: "Belgrad je videl in slišal, kaj je res lepa slovenska pesem".⁸³ Po koncertu so APZ-jevci nadaljevali pot v Niš, kjer so nastopili z enakim programom dan pozneje v Narodnem gledališču. Kot so navedli na plakatu koncerta, se je niška publika spoznala s slovensko glasbeno kulturo, ki so jo predstavili "brača ljubljansko studenta"⁸⁴ in so jo razumeli kot domoljubno manifestacijo. Turnejo po Jugoslaviji so zaključili v Skopju, kamor so prispeli 12. aprila 1940. Že na kolodvoru so APZ-jevci zbrano množico pozdravili s pesmijo *Od Urala do Triglava*. Sklepne koncerta turneje, ki so ga istega dne izvedli v Narodnem gledališču, so se udeležili politični in kulturni predstavniki Skopja. O odlično izpeljani turneji po kraljevini so pisali mnogi slovenski časniki, sočasno pa je zbor postavil na ogled darove, ki so jih prejeli v gosteh (narodne noše južne Srbije, kopije freske iz cerkve patriarha v Peči iz 14. stoletja, trakove raznih društev iz Sarajeva, Beograda in Skopja, idr.). Vsekakor je turneja prinesla utrditev slovesa APZ-ja ne samo na slovenskih tleh, ampak tudi drugod po kraljevini in hkrati pred političnim vrhom Kraljevine Jugoslavije.⁸⁵

Po vrnitvi s turneje so Maroltovi varovanci v pomladanskem delu koncertne sezone izvedli še nekaj koncertov po slovenskih krajih (Ljubljana, Kranj, Maribor). V oktobru 1940 pa so se začeli pripravljati na novo koncertno sezono, ne zavedajoč se bližajoče se vojne. Marolt je skupaj s pevci želel nadaljevati tradicijo dotedanjih stilnih koncertov in v sezoni 1940/41 predstaviti slovenski publiki dela, "ki so nastala v smislu pozne romantike".⁸⁶ Kot je Marolt pojasnil, so želeli predstaviti dela skladateljev, ki so ustvarjali desetletje pred prvo svetovno vojno in desetletje po njej ter so upoštevali smeri *Novih akordov* ali so šli svojo smer v ustvarjanju. Vsem je bilo skupno težišče slovenska ljudska pesem, "od koder so jemali melodično motiviko, ali jo v tem smislu snovali".⁸⁷ Do izved-

⁸² Ciril Kočevar, "Zmagoslavje slovenske pesmi v Belgradu", *Slovenec*, 13. 4. 1940, št. 84a, str. 5.

⁸³ Prav tam.

⁸⁴ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene, Koncertni list, 12. april 1940.

⁸⁵ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, Akademski pevski zbor, Kronika, poročila in ocene; Ciril Kočevar, "Zmagoslavje slovenske pesmi v Belgradu", *Slovenec*, 13. 4. 1940, št. 84a, str. 5; VaVo, "Z Akademskim pevskim zborom po Jugoslaviji", *Slovenec*, 12. 4. 1940, št. 83a, str. 6; "APZ se je vrnil iz Skopja", *Jutro*, 16. 4. 1940, št. 87, str. 3; "Akademski pevski zbor se je vrnil s turneje po državi", *Slovenski dom*, 16. april 1940, št. 87, str. 3.

⁸⁶ "Kaj nam bo letos dal Akademski pevski zbor", *Slovenski dom*, 31. 10. 1940, št. 250, str. 5.

⁸⁷ Prav tam.

be koncerta v spomladanskih mesecih leta 1941 ni prišlo, saj je to koncertno sezono prekinila druga svetovna vojna, ki je aprila 1941 zajela tudi Kraljevino Jugoslavijo. S tem se je prekinilo načrtno delovanje Marolta in APZ-ja, ki so s svojimi koncerti skozi leta sistematično prikazovali slovensko glasbeno dediščino in kot je že v letu 1940 zapisal *Slovenski dom*: "Delo pa, ki ga zbor opravlja s sistematičnim dejanjem koncertov naše vokalne glasbe, je edinstveno in upamo, da o njem zanamci ne bodo tako ozkosrčno in sebično sodili".⁸⁸

Zborovska glasba v Ljubljani v prvem letu okupacije

Z nemškim napadom na Kraljevino Jugoslavijo, 6. aprila 1941, so bile neposredno napadene tudi slovenske dežele in pozneje razkosane med štiri okupatorje (nemškega, italijanskega, madžarskega in hrvaškega).⁸⁹ Območje Ljubljane, Notranjske, Bele krajine in Dolenjske (z izjemo severnega dela, ki si ga je priključil nemški okupator) je 14. aprila 1941 zasedel in kasneje (3. maj 1941) priključil k svojemu ozemlju italijanski okupator, ki je na tem zasedenem območju vpeljal svoj okupacijski sistem.⁹⁰ V časniku *Slovenec* je bil 14. aprila 1941 objavljen razglas italijanske zasedbene oblasti, ki je med drugim navajal: "Vaša lastnina, vaše šege in navade se bodo spoštovale, vendar naj nihče ne žali, niti napada oboroženih sil, ki v vaših krajih predstavljajo fašistično Italijo".⁹¹ Italijanska okupacijska politika je bila v primerjavi z nemško in madžarsko milejša. Okupator je z upoštevanjem slovenskih kulturnih in prosvetnih ustanov stremel k pridobivanju naklonjenosti Slovencev, zlasti izobraženskega sloja. Smoter okupacijske politike je bila postopna, dolgoročna in manj bestialna italijanizacija, kot so je bili deležni Slovenci na območju, ki je po sklenitvi Rapalske pogodbe leta 1920 pripadlo Kraljevini Italiji.⁹²

⁸⁸ Prav tam.

⁸⁹ Več o tem: Tone Ferenc, "Okupacijski sistemi na Slovenskem", v: *Izbrana dela: Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno 2, Raznarodovanje*, ur. Mitja Ferenc (Ljubljana, 2010), str. 45–98 (dalje: Ferenc, "Okupacijski sistemi"); Tone Ferenc, "Slovenci pod Italijo 1941–1945", v: *Izbrana dela: Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno 1, Razkosanje in aneksionizem*, ur. Mitja Ferenc (Ljubljana, 2006), str. 249–262 (dalje: Ferenc, "Slovenci pod Italijo").

⁹⁰ Ker prispevek obravnava delovanje APZ v Ljubljani in je bilo delovanje zbora v letu 1941 direktno omejeno z delovanjem italijanskega okupatorja, bomo v tem primeru orisali zgolj italijanski okupacijski sistem, ki se dotika območja Ljubljane in Notranjske, čeprav je bil slovenski narod v obdobju druge svetovne vojne deležen različnih okupacijskih in raznarodovalnih sistemov.

⁹¹ "Razglas italijanske zasedbene oblasti", *Slovenec*, 14. 4. 1941, št. 86a, str. 1.

⁹² Ferenc, "Okupacijski sistemi", str. 71–76; Petra Grabovec, Marjeta Pisk in Darko Friš, "Slovenske pesmi kot nosilke narodne identitete v obdobju druge svetovne vojne", *Annales, Series Historia et Sociologia* 34, št. 2 (2024), str. 177 (dalje: Grabovec et al., "Slovenske pesmi kot").

Kulturno dogajanje v Ljubljanski pokrajini⁹³ je bilo v večji meri skoncentrirano v mestu Ljubljana. Deležno je bilo italijanske kulturne politike, ki je težila h kulturnemu zblíževanju slovenskega in italijanskega naroda. Italijanski okupator je namreč stremel k postopni podreditvi slovenske kulture italijanski, saj so izhajali iz prepričanja o višji civilizacijski stopnji Slovencev v primerjavi z ostalimi jugoslovanskimi narodi.⁹⁴ Predstavniki italijanske okupacijske oblasti, na čelu z visokim komisarjem Emiliem Graziolijem, so se udeleževali mnogih kulturnih prireditvev Slovencev v mestu, s čimer je okupator kazal naklonjenost slovenski kulturi. Ob uspešni italijanski propagandi je to dajalo vtis učinkovite kulturne politike in posledično videz uspešnega zblíževanja kultur obeh narodov. Kot navaja Aleš Gabrič, je italijanska kulturna politika le v začetnem obdobju po okupaciji naletela na večji odziv Slovencev, ki so se "začeli v delu bolj kot dotlej ozirati proti romanskemu svetu".⁹⁵ Pri kulturni politiki je veliko vlogo za Slovence odigral Umberto Urbani, profesor slavistike na univerzi v Trstu in prevajalec, ki je bil sočasno tudi cenzor v Ljubljanski pokrajini in si je prizadeval za sodelovanje med narodoma na področju kulture (primer je organizacija italijansko-slovenskega literarnega večera, dne 23. junija 1941).⁹⁶ Po besedah Bojana Godeše je razmeroma pestra začetna kulturna dejavnost po okupaciji (npr. organizacija koncertov, likovnih razstav, predstav, ipd.) kazala zavajajočo podobo, saj se je večina slovenskega izobraženstva prilagodilo danim razmeram. Sodelovanje z italijansko oblastjo so sprejeli "kot manjše zlo v danem trenutku".⁹⁷ Razmere so se poleti leta 1941 začele odvijati v drugo smer od pričakovane, k čemur je pripomogel razvoj dogodkov na vojaškem področju v Evropi (začetek vojne med Nemčijo in Sovjetsko zvezo 22. junija 1941), kar je vplivalo na slovenske politične in posledično kulturne razmere.⁹⁸

Vojna in okupacija sta vplivali in zaznamovali glasbeno življenje v Ljubljani.⁹⁹ Slovenske glasbene institucije so imele redno letno finančno podporo, ki jo

⁹³ Ljubljanska pokrajina (ital. Provincia di Lubiana) je poimenovanje za območje, ki ga je aprila leta 1941 zasedel italijanski okupator in kasneje priključil h Kraljevini Italija. Za več glejte: Tone Ferenc, "Slovinci pod Italijo 1941–1945", v: *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno 1: Razkosanje in aneksionizem*, ur. Mitja Ferenc (Ljubljana, 2006), str. 249–263.

⁹⁴ Za več: Bojan Godeša, *Kdor ni z nami, je proti nam: Slovenski izobraženci med okupatorji, Osvobodilno fronto in protirevolucionarnim taborom* (Ljubljana, 1995) (dalje: Godeša, *Kdor ni z nami*)

⁹⁵ Aleš Gabrič, "Odziv slovenskih kulturnikov na okupacijo leta 1941", v: *Slovinci in leto 1941: znanstveni posvet Šestdeset let od začetka druge svetovne vojne na Slovenskem*, ur. Zdenko Čepič et al. (Ljubljana, 2001), str. 213 (dalje: Gabrič, "Odziv slovenskih kulturnikov").

⁹⁶ Gabrič, "Odziv slovenskih kulturnikov", str. 212–214; Godeša, *Kdor ni z nami*, str. 75–76; "Uspeh italijansko slovenskega literarnega večera", *Jutro*, 25. 6. 1941, št. 147, str. 4–5.

⁹⁷ Godeša, *Kdor ni z nami*, str. 95.

⁹⁸ Prav tam; Gabrič, "Odziv slovenskih kulturnikov", str. 214; Grabrovec et al., "Slovenske pesmi kot", str. 178.

⁹⁹ V prispevku ni posebej obravnavana opera, ki po italijanski okupaciji ni bistveno spreminjala svojega repertoarja. Na koncertnih sporedih so se v ljubljanski operi že pred tem vrstila dela Puccinija in Verdija. Kot ugotavlja Loparnik, so bila jeseni 1941 s sporedov umaknjena slovenska in ostala slovanska glasbenih del, v korist nemških in francoskih. Za več: Borut Loparnik, "Vmesni čas (Slovenske glasbene konotacije 1941–1945)", v: *Slovenska kultura v vojnem času*, ur. Peter Vodopivec, Drago Jančar in Katja Kleindienst (Ljubljana, 2005), str. 180 (dalje: Loparnik, "Vmesni čas").

je financiral okupator. Grazioli je avgusta leta 1941 sporočil glavnemu odboru Glasbene matice višino finančne podpore, ki je znašala 200.000 lir letno. Določeno je bilo, da tri četrtine sredstev prejme Glasbena matica, preostali delež pa se razdeli med drugih 22 institucij, kot so npr. Ljubljanska filharmonija, Pevska zveza, Železničarsko glasbeno društvo Sloga, Slovenski vokalni kvintet, Poštni pevski zbor, Ženski akademski pevski zbor, Akademski pevski zbor idr. Mnogo od teh institucij je kmalu prenehalo z delovanjem, saj je Glasbena matica leto kasneje naštel zgoj 13 upravičencev za prejem letne finančne podpore.¹⁰⁰

Po aprilu 1941 je na področju zborovskega udejstvovanja v Ljubljani delovalo kar nekaj zborov in je bilo sprva videti, da je kljub okupaciji situacija ostala nespremenjena. 16. junija 1941 je Glasbena matica v okviru lastnega pevskega zbora in Orkestralnega društva priredila koncert, ki so ga prenašale tudi italijanske radijske postaje. Na koncertu so se zvrstila dela slovenskih in italijanskih avtorjev, s čimer je želela Glasbena matica po besedah Josipa Birse: "/.../ kronati naše glasbenokulturne manifestacije in podkrepiti našo željo po najaktivnejšem kulturnem ustvarjanju in oranju v novi državni skupnosti in z glasbeno vrhunsko razvitim italijanskim narodom".¹⁰¹ Temu je v mesecu juliju sledil koncert zbora Ljubljanski zvon, ki je bil vsebinsko že bolj slovensko obarvan. Pod taktirko Dore Matulja je Ljubljanski zvon izvedel koncert slovenske ljudske in avtorske pesmi. Glasbeni dogodek je bil dobrodelnega značaja, saj so dobiček namenili v korist Rdečega križa. Na sporedu so se zvrstila dela Oskarja Deva, Benjamina Ipavca, Antona Nedvėda, Matije Tomca, Franceta Marolta idr.¹⁰²

Podobno kot Ljubljanski zvon je v korist Rdečega križa novembra leta 1941 organiziral koncert tudi pevski zbor Sloga. V dvorani kina Sloge so zazveneje slovenske ljudske pesmi in avtorska dela slovenskih starejših in mlajših avtorjev (npr. E. Adamiča, O. Deva, B. Ipavca, M. Hubada) v izvedbi ženskega in mešanega pevskega zbora.¹⁰³ Nekaj dni kasneje (17. november 1941) se je odvil v Unionski dvorani zborovski in orkestralni koncert Glasbene matice. Koncertni program je bil sestavljen zgoj iz slovenskih glasbenih del, kar so v časniku *Jutro* označili za "uspelo manifestacijo slovenskega glasbenega življenja".¹⁰⁴ Sklepni koncert na področju zborovske glasbe v letu 1941 je bil koncert APZ-ja pod Maroltovim vodstvom, decembra 1941, o čemer pa več v nadaljevanju.¹⁰⁵

Pri zborovskem delovanju, kot redkem delu obstoječe ljubiteljske kulture, v času okupacije ne gre zanemariti dejstva, da je bilo to podvrženo cenzurne-

¹⁰⁰ Loparnik, "Vmesni čas", str. 178–179.

¹⁰¹ Josip Birsa, "Koncert Glasbene Matice", *Jutro*, 18. 6. 1941, št. 141, str. 4.

¹⁰² "Koncert "Ljubljanskega zvona"", *Jutro*, 6. 7. 1941, št. 157, str. 3; Loparnik, "Vmesni čas", str. 178–179.

¹⁰³ "Na koncertu "Sloge"", *Jutro*, 16. 11. 1941, št. 269, str. 3.

¹⁰⁴ Marijan Lipovšek, "Zborovski in orkestralni koncert Glasbene matice", *Jutro*, 20. 11. 1941, št. 272, str. 4.

¹⁰⁵ Loparnik, "Vmesni čas", str. 179–180.

mu aparatu. Kljub temu da zborovskemu delovanju, prav zaradi cenzure, na prvi pogled ne gre pripisati velikega pomena pri narodni manifestaciji, je skozi širšo sliko to drugače, vsaj za leto 1941 pred decembrskim koncertom APZ-ja. Vsekakor je bila v igri cenzura, ki je omejevala sestavo koncertnih programov. Pri sestavi repertoarjev so bile po besedah Marolta izvzete vse pesmi o kralju Matjažu, vojaške pesmi in tiste, ki izvorno niso bile iz Ljubljanske pokrajine.¹⁰⁶ Narodno manifestacijo lahko prepoznamo v tem, da so bili proti koncu leta 1941 koncertni repertoarji izključno s slovenskimi glasbenimi deli. Pri tem je bil izjema le prvi koncert Glasbene matice junija 1941, ki je imel cilj prikazati sodelovanje med Slovenci in Italijani na kulturnem področju ter je potrjeval načrte okupacijske kulturne politike. Kot že navedeno, so se kasneje na koncertnih programih pevskih zborov znašle zgolj slovenske ljudske in avtorske pesmi, torej pesmi, ki so jih Slovenci poznali in so se lahko z njimi identificirali. Predvsem je odločilno vlogo pri tej narodni manifestaciji in posledično afirmaciji slovenstva odigral prav koncert APZ-ja decembra 1941, ki je obenem vplival na razvoj dogodkov na kulturnem področju.

Sklepni koncert APZ-ja decembra 1941

Reči moramo, da smo slišali marsikatero zboro, ki so bili na vzporedu, a daleko ne s to plastičnostjo. Tukaj zbor že danes prednjači in je na pravi poti umetniškega razvoja. Postal bo gotovo naš prvi zbor, kateremu bo izročena še važna muzikalno-kulturna misija.¹⁰⁷

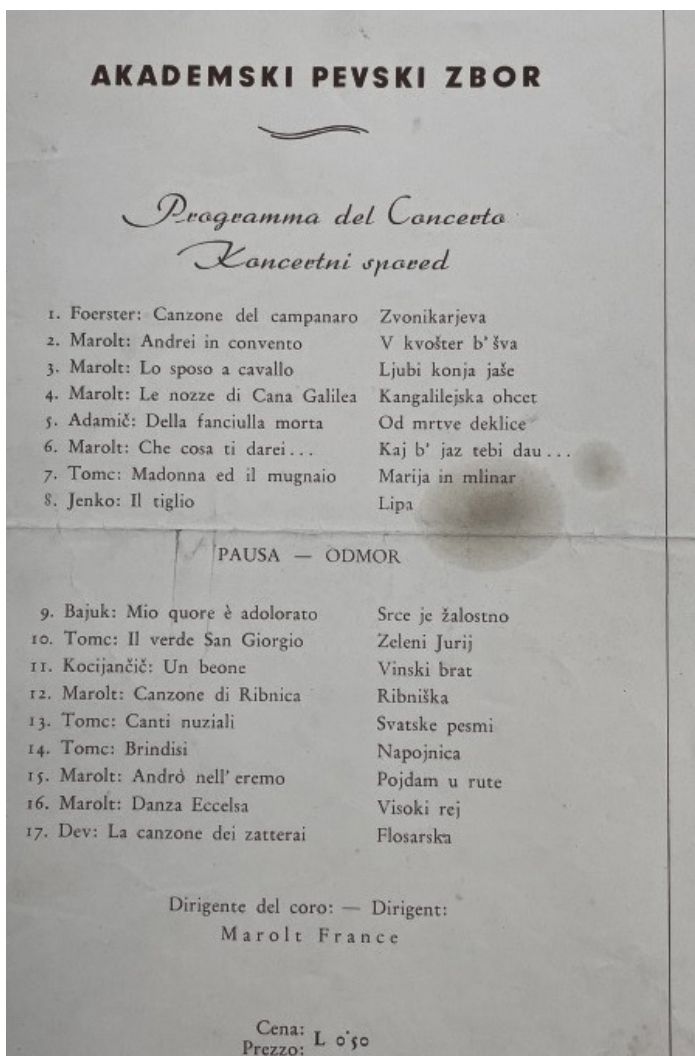
Besede, ki so bile zapisane v *Mariborskem večerniku* "Jutra" po prvem javnem nastopu zbora v Mariboru leta 1927, so že tedaj napovedale pomembnost delovanja zbora v okviru "muzikalno-kulturne misije".¹⁰⁸ Slednje se je naposled še zadnji-krat udejanjilo na koncertu 12. decembra 1941 v ljubljanski Unionski dvorani.

Koncert, ki bi ga APZ izvedel spomladi, če ne bi bilo vojne (običajno med mesecem marcem in majem), je bil v letu 1941 izveden meseca decembra in je bil zadnji med zborovskimi koncerti tega leta v Ljubljani. Dan pred koncertom so v najavi dogodka v časniku *Slovenski dom* zapisali: "Koncerti Akademskega pevskega zbora so bili vedno najbolj privlačni vokalno-glasbeni dogodki v Ljubljani. Zato bo brez dvoma koncert APZ v petek 12. t. m. privabil vse ljubitelje

¹⁰⁶ Prav tam, str. 180.

¹⁰⁷ "Koncert Akademskega pevskega zbora iz Ljubljane", *Mariborski večernik* "Jutra", 5. 7. 1927, št. 51, str. 1.

¹⁰⁸ Prav tam.

Koncertni spored,
12. december 1941,
Unionska dvorana
(Arhiv RTV Slovenija)

lepe pesmi in petja v "Union"¹⁰⁹. Prav tako je na dan koncerta, 12. decembra 1941, dogodek napovedal časnik *Slovenski narod* in obenem obiskovalce opozarjal na točnost, z namenom pravočasnega začetka prireditve.¹¹⁰

Glede na najavo ob koncu leta 1940 bi Marolt z APZ-jevci najverjetneje v letu 1941 pripravil stilni koncert glasbenih del dobe *Novih akordov*, s čimer bi

¹⁰⁹"Obvestila", *Slovenski dom*, 11. 12. 1941, št. 285, str. 3.

¹¹⁰"Beležnica, Obvestila", *Slovenski narod*, 12. 12. 1941, št. 286, str. 2–3.

nadaljevali začeto koncertno tradicijo. Vendar je vojna to spremenila in so bila na repertoarju koncerta v decembru 1941 že izvedena glasbena dela, kot npr. *Zvonikarjeva, Kangalilejska obcet, Lipa, Pojdam u rute, Visoki rej, Flosarska*, idr. Torej pesmi, ki so jih lahko poslušalci slišali na koncertih zbora akademikov med letoma 1926 in 1940.¹¹¹

Koncert je bil sestavljen iz 17-ih slovenskih ljudskih in ponarodelih pesmi, ki jih je zbor izvedel v dveh delih. Koncertni spored je bil sestavljen v slovenskem in italijanskem jeziku, prav tako je bil v obeh jezikih osnutek koncertnega sporeda, zapisan na pisalnem stroju.¹¹² Predvidevamo, da je bil ta osnutek predan v cenzurni pregled pred tiskom uradnega koncertnega programa.¹¹³ Zbor je v prvem delu koncerta izvedel osem skladb, in sicer: *Zvonikarjeva* (A. Foester), *V kvošter b' šva* (F. Marolt), *Ljubi konja jaše* (F. Marolt), *Kangalilejska obcet* (F. Marolt), *Od mrtve dekllice* (E. Adamič), *Kaj b' jaz tebi dau...* (F. Marolt), *Marija in mlinar* (M. Tomc) in *Lipa* (D. Jenko). V drugem delu koncerta pa je bilo izvedenih devet skladb, in sicer: *Srce je žalostno* (M. Bajuk), *Zeleni Jurij* (M. Tomc), *Vinski brat* (J. Kocijančič), *Ribniška* (F. Marolt), *Svatske pesmi* (M. Tomc), *Napojnica* (M. Tomc), *Pojdam u rute* (F. Marolt), *Visoki rej* (F. Marolt) in *Flosarska* (O. Dev). S programa je razvidno, da je bilo na sporedu največ del Franceta Marolta (7) in Matije Tomca (4), ostali avtorji pa so bili zastopani s posameznimi deli.¹¹⁴

Po spominih dr. Leva Svetka, člana APZ-ja in nastopajočega na koncertu, je bila Unionska dvorana polna do zadnjega kotička in "nabita z nekim skrivnim pričakovanjem".¹¹⁵ To dopolnjujejo tudi poročila o koncertu v časnikih *Slovenec*, *Jutro* in *Slovenski dom*, ki pričajo o razprodanem koncertu. "Občinstvo /.../ je že v predprodaji pokupilo vse vstopnice in zasedlo dvorano do zadnjega kotička. Prepričan pa sem, da je zaradi tega ostalo mnogo, mnogo poslušalcev brez vstopnic".¹¹⁶ Koncerta so se udeležili predstavniki univerze, rektor dr. Milko Kos in prorektor dr. Matija Slavič, in tudi predstavniki italijanske okupacijske oblasti.¹¹⁷

Pesmi, ki so bile izvedene, na prvi pogled ne vsebujejo propagandnih sporočil, saj slednjih tudi ni dovoljevala cenzura. Kljub temu lahko v posameznih pesmih prepoznamo besedne zveze, ki so imele v času okupacije večje emo-

¹¹¹ Mediateka RTV Slovenija, Koncertni list APZ, 12. december 1941.

¹¹² NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, koncertni list 12. 12. 1941.

¹¹³ Okupator je pred izvedbo koncerta od APZ-ja zahteval poleg programa koncerta tudi besedila pesmi v slovenskem in italijanskem jeziku (Emil Cesar, *Boj brez puške* (Ljubljana, 1984), str. 115 (dalje: Cesar, *Boj brez puške*)).

¹¹⁴ Mediateka RTV Slovenija, Koncertni list APZ, 12. december 1941; Marijan Lipovšek, "Koncert Akademskega pevskega zbora", *Jutro*, 16. 12. 1941, št. 293, str. 4.

¹¹⁵ Nardin, *Predvojni Akademski pevski zbor*, str. 45.

¹¹⁶ "APZ je včeraj znova pokazal vso lepoto slovenske ljudske pesmi", *Slovenski dom*, 13. 12. 1941, št. 287, str. 2.

¹¹⁷ "Koncert Akademskega pevskega zbora", *Slovenec*, 14. 12. 1941, št. 292a, str. 3; Nardin, *Predvojni Akademski pevski zbor*, str. 45.

cionalno sporočilo. Čeprav prva pesem na sporedu, Foersterjeva *Zvonikarjeva*, nima elementov narodne identifikacije in narodnostno obarvane čustvene note, pa je mogoče v prvi kitici prepoznati prebudniško sporočilo – "Zvonovi zvonite, na delo budite, ker naše življenje je kratek le dan".¹¹⁸ Pri tem lahko besedno zvezo "na delo budite" enačimo s težnjo po ohranitvi naroda. V nadaljevanju verz pesmi sočasno opozarja na minljivost življenja in s tem na minljivost naroda. Podobno je v pesmi *Srce je žalostno*, kjer lahko v kontekst besedila postavimo tedanjo usodo Slovencev. V prvi kitici je mogoče enačiti *ranjenost* z okupacijo in izgubo domovine. V drugi in tretji kitici pa prepoznamo težnjo in upanje po ohranitvi domovine in s tem lastne identitete.

Srce je žalostno,
močno je ranjeno,
močno je ranjeno,
moglo bo umret.
Bog pa je stvarnik moj,
svaril me je na svet,
Bog pa mi daj
še to noč preživeti.
Angelček varuh moj,
varuj me še nocoj,
varuj me še nocoj,
angelček moj.¹¹⁹

Vsekakor ima največji sloves tega koncerta skladba Davorina Jenka, *Lipa*, ki je bila sklepna skladba prvega dela koncerta. Zmotno je prepričanje, da se je z *Lipo* zaključil koncert in, da je s to skladbo izzvenel predvojni APZ.¹²⁰ Zagotovo je bila *Lipa* s svojo simboliko osrednja skladba večera, ki je pri poslušalcih vzbudila intenzivne emocije. O tem pričajo spomini dr. Svetka, Nika Koširja (udeleženca koncerta), dr. Nika Kureta (udeleženca koncerta), Mirka (pevca APZ-ja) in Mirjam Tozon (udeleženke koncerta) ter Tončke Marolt (žene Franceta Marolta in udeleženke koncerta).¹²¹

¹¹⁸ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, sporedi, Koncert Anton Foerster.

¹¹⁹ Mediateka RTV Slovenija, posnetek koncerta APZ, 12. december 1941.

¹²⁰ Ta podatek se pojavlja v zborniku *Akademski pevski zbor "Tone Tomšič": Mladi že 80 let* (Ljubljana, 2006), str. 24 in v spominih dr. Julija Savellija na APZ-jevske dni – J. Savelli, "Moji spomini", str. 59. Prav tako ga omenja v pričevanju Bogo Gorjan, ki je bil kot dijak poslušalec tega koncerta. (Vir: Slovenska kultura med drugo svetovno vojno, dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=op7jBRyKln8&t=577s>, pridobljeno: 20. 5. 2023).

¹²¹ Mediateka RTV Slovenija, posnetek koncerta APZ, 12. december 1941; Zgodba posnetka, ki ga je Emilija Soklič podarila Radiu ARS: oddaja Osmi dan, *RTV4D*, dostopno na: <https://365.rtvlo.si/arhiv/osmi-dan/174936534>, pridobljeno: 20. 5. 2023; Cesar, *Boj brez puške*, str. 116–118.

Besedilo pesmi je že v osnovi polno simbolike, na koncertu APZ-ja pa je dobilo nov pomen. Zagotovo je za čas koncerta *lipa* simbolizirala domovino, pri čemer sta prišli do izraza ob dovršeni izvedbi zbora četrta in peta kitica skladbe. V četrti kitici je moč razumeti *lipo* kot okupirano domovino, obenem pa v peti kitici prepoznati v *novi pomladi* upanje. Glede na posnetek koncerta je Marolt s ponovitvijo, dinamiko petja in upočasnitvijo takta četrte kitice poudaril to simboliko. Prav tako se je pojavila razlika v izvajanju besedila, glede na že zapisano besedilo *Lipe* s koncertnega programa *Pesem slovenskega preporoda*. Zbor je na koncertu leta 1941 v peti kitici prepeval "Spavaj, draga lipica!"¹²² in ne "Spavaj, draga ljubica!"¹²³ s čimer je ponovno izpostavljena *lipa* kot domovina. Po besedah dr. Svetka je pod pretanjeno Maroltovo taktirko emotivno izvajanje *Lipe* vzbudilo odzive publike, ki je zbor nagradilo z dolgim aplavzom. "Zbor je stopnjeval izraz od kitice do kitice, dokler ni maestozno izzvenela zadnja kitica. /.../ Zadnjo kitico smo končali fortissimo, da so se tresle stene velike Unionske dvorane".¹²⁴

Lipa zelenela je
tam v dišečem gaju,
s cvetjem me posipala;
d'jal sem, da sem v raju.

Veje raztezavala
k nebu je visoko,
meni pa je do srca
segala globoko.

Ptičice je miljena
v senčice vabila;
kadar ležal sem pod njo,
me je ohladila.

Zdaj pa nam je revica
skoro ovenela,
cvetje, perje ljubljeno
zima ji bo vzela.

Spadaj, draga lipica!

¹²² Mediateka RTV Slovenija, posnetek koncerta APZ, 12. december 1941.

¹²³ NUK, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941, sporedi, *Pesem slovenskega preporoda*.

¹²⁴ Nardin, *Predvojni Akademski pevski zbor*, str. 46.

Večno ne boš spala;
nova pomlad zelena
novi cvet bo gnala.

Zopet bodo ptičice,
ptičice vesele
pesmi nam prepevale,
pesmi žvrgolele.¹²⁵

Zanimivo je tudi dejstvo, da je Marolt vključil v repertoar pesmi, ki niso bile značilne za območje Ljubljanske pokrajine.¹²⁶ Na tem koncertu so izvajali pesmi, ki so bile bolj razširjene na Štajerskem in v Prekmurju (po Maroltovem poimenovanju *Panoniji*) ter na Primorskem (po Maroltovem poimenovanju *Sredozemlju*), česar cenzura načeloma ni dovoljevala. Predvsem je zanimivo, da sta vključeni pesmi predvsem razširjeni na slovenskem etničnem območju, ki je bilo od leta 1918 pod italijansko oblastjo in so bili tam Slovenci deležni močnega raznarodovanja.¹²⁷ To so pesmi *Od mrtve deklice*, *Kaj b' jaz tebi dau...* in *Vinski brat*, ki pa ne vsebujejo elementov narodne identifikacije. Podobno je za območje *Panonije*, ki je bilo v letu 1941 razkosano med nemškega in madžarskega okupatorja in kjer so bili Slovenci tudi deležni raznarodovanja. S tega območja je Marolt v repertoar vključil pesmi *Ljubi konja jaše* in *Flosarska*, ki prav tako ne vsebujeta elementov narodne identifikacije.¹²⁸ V tej potezi lahko razberemo premišljeno in prikrito nasprotovanje cenzuri.

Odzivi publike med koncertom so bili zelo emocionalni, a ne samo pri skladbi *Lipa*. O tem vzdušju, k čemur je botrovala vojna in okupacija, je spregovorila Emilija Soklič.¹²⁹ "Jaz sem mislila, da bo raznesl' dvorano /.../ Ljudje so jokali, da so ved'l, da so domovino izgub'l, zaradi okupacije. Zato so jokali,"¹³⁰ s čimer je Sokličeva povzela kolektivno stanje tedanje družbe v Ljubljani. Zago-

¹²⁵ Mediateka RTV Slovenija, posnetek koncerta APZ, 12. december 1941.

¹²⁶ V primerjavi repertoarjev smo se sklicevali na repertoar koncerta APZ-ja *Slovenska narodna pesem: Panonija, Sredozemlje, Gorenjska, Dolenjska* iz leta 1935.

¹²⁷ Več o raznarodovanju Slovencev: Tone Ferenc, "Nacistični raznarodovalni program in Slovenci", v: *Izbrana dela: Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno 2, Raznarodovanje*, ur. Mitja Ferenc (Ljubljana, 2010); T. Ferenc, "Slovenci pod Italijo"; Gorazd Bajc, "Upor proti italijanizaciji: Politično in kulturno-prosvetno življenje Slovencev v Trstu in Julijski krajini v letih 1918–1941: oris in odprta vprašanja", *Studia Historica Slovenica* 14, št. 2–3 (2014), str. 551–575; Bojan Godeša, "Italijanska in nemška okupacija Slovenije med drugo svetovno vojno – nekateri primerjalni vidiki njune začetne okupacijske politike", *Acta Histriae* 20, št. 3 (2012), str. 433–444.

¹²⁸ Mediateka RTV Slovenija, Concertni list APZ, 12. december 1941.

¹²⁹ Emilija Soklič je o tem dogodku spregovorila ob predaji posnetka koncerta APZ-ja iz 12. decembra 1941, februarja 2023. Več o tem v nadaljevanju.

¹³⁰ Odlomek intervjuja z Emilijo Soklič, *Državna proslava ob dnevu upora proti okupatorju*, dne 26. april 2023, ob 20. uri, prenos I. program RTV.

tovo pa je bil odziv publike na koncertu največji prav ob osrednji skladbi večera, *Lipi*, česar se spominja Tončka Marolt: "V tišini prvega dela se je med petjem slišal marsikateri vzdih, mnogo solza je zdrknilo po licih poslušalcev, dokler ni dvorana pri zadnjem zvoku pesmi dala odduška v spontanem, frenetičnem aplavzu".¹³¹ Navdušenje publike je sprožilo veliko neodobravanje in zmedo pri predstavnikih italijanske okupacijske oblasti. Ker je bila *Lipa* zaključna skladba prvega dela koncerta, so prav v tem odmoru predstavniki okupacijskih oblasti prišli v zaodrje k Maroltu in zboru, ki so tam čakali na drugi del koncerta. Predstavniki okupacijskih oblasti so od Marolta zahtevali prekinitev koncerta. Obenem so poizvedovali o pomenu skladbe in zakaj je ta imela takšen vpliv na publiko. Na zahtevo o prekinitvi koncerta so APZ-jevci odgovorili z opomnikom, da sta bila program in besedila skladb pravočasno predložena v cenzurni pregled in ga je oblast v takšni obliki dovolila izvajati.¹³² Koncert se je odvil do konca, o čemer pričajo tudi posnetki pesmi, ki so bile na sporedu v drugem delu koncerta, in sicer *Srce je žalostno*, *Svatske pesmi*, *Pojdam u rute* in *Flosarska*.¹³³

Poročila o koncertu je moč zaslediti v dnevnem časopisju, kot so časniki *Jutro*, *Slovenski dom* in *Slovenec*. Dan po koncertu je *Slovenski dom* poročal o dogodku APZ-ja, ki je po njihovih besedah "znova pokazal vso lepoto slovenske ljudske pesmi".¹³⁴ Izpostavili so tudi željo po ponovitvi tega koncerta, kar je med drugim odražalo zadovoljstvo publike. Prav tako je o koncertu poročal časnik *Slovenec*. Pri tem pa je zanimivo, da je bilo poročilo dogodka cenzurirano, in sicer so v besedilu prekrite besede, kot so *narodno* in *slovensko*.¹³⁵ Iz tega lahko razberemo, da je okupator prepoznal koncert APZ-ja kot afirmacijo slovenstva in sočasno v tem tudi neuspeh okupacijske kulturne politike. V naslednjih dneh sta bili objavljeni tudi glasbeni kritiki koncerta v časniku *Slovenec* in *Jutro*, ki pa nista bili cenzurirani in sta obširno razložili glasbeno izvedbo koncerta.¹³⁶

Zagotovo je največji pričevalec o tem koncertu posnetek, ki ga je ta večer na skrivaj posnel tonski mojster Rudi Omota. Posnetek je avtentičen arhivski vir, ki verodostojno predstavlja dogodek. Koncert ni bil posnet v celoti, saj je primanjkovalo pozitiv traku za snemanje. Že tega je Omota priredil in ga razpolovil z namenom pridobitve večje kapacitete za snemanje. Mikrofon je bil skrit v lestencu Unionske dvorane, Omota pa je snemanje spremljal za projekcij-

¹³¹ Cesar, *Boj brez puške*, str. 117–118.

¹³² Prav tam, str. 119–120; Zgodba posnetka, ki ga je Emilija Soklič podarila Radiu ARS: oddaja Osmi dan, *RTV4D*, dostopno na: <https://365.rtvsl.si/arhiv/osmi-dan/174936534>, pridobljeno: 20. 5. 2023.

¹³³ Mediateka RTV Slovenija, posnetek koncerta APZ, 12. december 1941.

¹³⁴ "APZ je včeraj znova pokazal vso lepoto slovenske ljudske pesmi", *Slovenski dom*, 13. 10. 1941, št. 287, str. 2.

¹³⁵ "Uspel koncert Akademskega pevskega zbora", *Slovenec*, 14. 10. 1941, št. 292a, str. 3.

¹³⁶ M. T., "Koncert Akademskega zbora", *Slovenec*, 16. 10. 1941, št. 293a, str. 5; Marijan Lipovšek, "Koncert Akademskega pevskega zbora", *Jutro*, 16. 12. 1941, št. 293, str. 4.

skim platnom, kamor je bil skrivaj speljan kabel mikrofona. O zapaščini Rudija Omote je nazadnje pričevala Emilija Soklič, ki je hranila ta posnetek koncerta in ga je 9. februarja 2023 podarila Tretjemu programu Radia Slovenija.¹³⁷

Pri organizaciji koncerta ne gre mimo uveljavljenega dejstva, da je bil ta organiziran pod okriljem Osvobodilne fronte (OF) in je veljal za simbol začetka kulturnega molka, ki je sicer nastopil šele 6. aprila 1942 s t. i. *Resolucijo kulturnih delavcev*.¹³⁸ Na tem mestu pa želimo osvetliti tudi druge vidike tega koncerta. Izhajamo iz dejstva, ki je bilo vodilo zbora in je med drugim bil tudi razlog, da se je na mesto zborovodja vrnil France Marolt. Ta je leta 1933 v intervjuju poudaril: "Prevzel sem ga tudi v upanju, da pokažem ljudem, da je Akademski pevski zbor povsem nepolitičen in nestranski forum, ki preko vseh političnih, stanovskih in drugi ozirov goji glasbo".¹³⁹ V zboru so bili celotno obdobje delovanja združeni študentje različnih političnih nazorov. V obdobju druge svetovne vojne so bili v zboru na eni strani simpatizerji in nekateri tudi aktivisti OF (npr. Boris Trampuž – predsednik zbora, dr. Lev Svetek in Franc Šturm). Na drugi strani pa so bili člani zbora tudi simpatizerji in člani starih meščanskih strank in kasnejšega protirevolucionarnega tabora, ki so nasprotovali delovanju Komunistične partije Slovenije in so po koncu vojne leta 1945 emigrirali v tujino in se umaknili pred komunistično oblastjo (npr. dr. Julij Savelli, dr. Božidar Fink,¹⁴⁰ Nace Brandsteter¹⁴¹ in dr. Ludvik Puš¹⁴²). Na koncertu 12. decembra 1941 sta sodelovala Nace Brandsteter in dr. Ludvik Puš, ki je bil tudi solist v skladbi *Kan-*

¹³⁷ Za potrebe članka je uporabljen presnetek posnetka koncerta, ki ga je 25. novembra 1962 opravil Radio Ljubljana. Na presnetku so zabeležene pesmi *Srce je žalostno*, *Svetske pesmi*, *Pojdam u Rute*, *Flosarska*, *V kvošer b' šva*, *Te, te dobra poznam* in *Lipa*. Pri tem opozarjamo, da je na posnetku pesem *Te, te dobra poznam*, ki je ni bilo na sporedu koncerta in ni posebej pojasnjen njen izvor na presnetku. Original posnetek koncerta, ki ga je februarja 2023 predala Emilija Soklič RTV-ju je trenutno v restavracijskem postopku in bo dostopen v roku naslednjih let (Mediateka RTV Slovenija, posnetek koncerta APZ, 12. december 1941 in spremni karton presnetka, št. 04184).

¹³⁸ "Resolucija kulturnih delavcev", *Slovenski poročevalec*, 6. 4. 1942, št. 14, str. 2.

¹³⁹ "Pota in cilji APZ: Razgovor s Francetom Maroltom", *Akademski glas*, 14. 10. 1933, št. 2, str. 1.

¹⁴⁰ Božidar Fink v odprtem pismu uredniku v *Novi zavezi* opozarja na združenost pevcev APZ-ja različnih političnih nazorov in, da jim tedaj ni bila znana informacija o organizaciji koncerta pod okriljem OF: "*nastop ni imel kakšnega sektaškega učinka*." Za več: Božidar Fink, "Pismo iz Argentine", *Nova zaveza*, dostopno na: <http://nszaveza.github.io/articles/55-pismo-iz-argentine/>, pridobljeno: 25. 5. 2023.

¹⁴¹ Nace Brandsteter je po vojni poučeval Slovence v italijanskih begunskih taboriščih nemščino na tečajih tujih jezikov. Več o tem: Helena Jaklitsch, *Slovenski begunci v taboriščih v Italiji 1945–1949* (Ljubljana, 2018), str. 395.

¹⁴² Dr. Ludvik Puš (*12. januar 1896, Šentvid pri Stični, †1. september 1989, New York, ZDA); bil je slovenski politik, publicist, pisatelj. Med vojno je deloval v protirevolucionarnem taboru in se je leta 1945 umaknil iz Slovenije pred komunistično oblastjo. Leta 1949 je emigriral v Združene države Amerike. Za več: Rudolf Smersu, "Umrj je dr. Ludvik Puš", *Svobodna Slovenija*, 7. 9. 1989, št. 35, str. 1.

galilejska obcet.¹⁴³ Po pričevanju Tončke Marolt so člani zbora po koncertu, ko so pričakovali posledice s strani okupatorja, shranili klavir pri Nacetu Brandsterterju. Torej je še zmeraj šlo za tesno sodelovanje med člani, ne glede na politični nazor. Zanimivo je tudi dejstvo, da je dr. Julij Savelli, sicer leta 1941 ne več aktivni član zbora, v začetnem obdobju vojne sodeloval z Maroltom in manjšo skupino APZ-jevcev pri snemanju pesmi za potrebe radia (za obdobje med vojno ali po njej). Vendar sodelovanje ni dolgo trajalo, kot je navedel dr. Savelli: "Kmalu pa sem zvezo izgubil, vojna in revolucija nas je razdelila v dva tabora".¹⁴⁴ Kljub temu lahko sklepamo, da v letu 1941 politična usmerjenost še ni tako močno vplivala na kulturno udejstvovanje posameznikov in sodelovanje med njimi. Vsekakor je, glede na pričevanja, po predlogu OF ohranjen dragocen arhivski vir (zvočni posnetek) zadnjega koncerta, saj so člani APZ-ja in sočasno aktivisti OF, Omoti priskrbeli filmski trak za snemanje.¹⁴⁵ Na podlagi tega je ohranjena tako pretanjena izvedba skladb, ki so zaznamovale tedanji čas, kot tudi odzivi publike, ki so se znašli v vojni vihri.

Koncert Maroltovih varovancev 12. decembra 1941 v Unionski dvorani je bil tudi njihov zadnji koncert. Ker je dogodek močno odmeval v javnosti, se je po koncertu France Marolt umaknil v Dolenjske Toplice, da bi se izognil morebitnim preganjanjem oblasti. Kot že omenjeno so člani zbora zavarovali klavir, dirigentski pult in ostalo notno in arhivsko gradivo. Po navedbah dr. Svetka je bil dan po koncertu, 13. decembra 1941, APZ z odredbo¹⁴⁶ visokega komisarja Emilia Graziolija razpuščen s takojšnjo veljavnostjo dekreta.¹⁴⁷ Zbor v vojnem obdobju ni več deloval, kljub temu pa so se nekateri člani skupaj z Maroltom ponovno sestali leta 1946. Iz zapisnika članskega sestanka APZ-ja je razvidno, da je bila po koncertu s strani okupacijske oblasti posredovana zahteva po vključitvi zbora v univerzitetno fašistično organizacijo (*Giuventù Universitaria Fascista* – GUF),¹⁴⁸ kar so člani zavrnil in kar je posledično privedlo do razpustitve zbora oz. kot je navedeno v zapisniku "da se sicer nismo razpustili, pač pa prenehali z delom, zavaljo odsotnosti večine članov"¹⁴⁹ in nato v nadaljevanju,

¹⁴³ "Uspel koncert Akademskega pevskega zbora", *Slovenec*, 14. 12. 1941, št. 292a, str. 3; M. T., "Koncert Akademskega zbora", *Slovenec*, 16. 12. 1941, št. 293a, str. 5; Marijan Lipovšek, "Koncert Akademskega pevskega zbora", *Jutro*, 16. 12. 1941, št. 293, str. 4.

¹⁴⁴ Savelli, "Moji spomini", str. 59.

¹⁴⁵ Cesar, *Boj brez puške*, str. 114.

¹⁴⁶ Odredba o razpustitvi APZ-ja z dnem 13. december 1941 v fizični obliki ni arhivirana v Arhivu Republike Slovenije, Zgodovinskem arhivu Ljubljana, Narodni in univerzitetni knjižnici, Arhivu Univerze v Ljubljani in Muzeju novejšine in sodobne zgodovine Slovenije. V kolikor je obstajala v fizični obliki, je najverjetneje uničena. Morebiti pa je bila izrečena zgolj ustno.

¹⁴⁷ Nardin, *Predvojni Akademski pevski zbor*, str. 46.

¹⁴⁸ Več o tem: Tone Ferenc, *Fašisti brez krinke: Dokumenti 1941–1942* (Maribor, 1987), str. 67–68.

¹⁴⁹ NUK, Glasbena zbirka, Zapuščina Borisa Trampuža, Zapisnik članskega sestanka APZ, dne 7. avgust 1946.

da so z delom prenehali po naročilu izvršnega odbora OF, kar pa ni skladno s spomini dr. Svetka o dekretu visokega komisarja o razpustitvi zbora. Do uradno zapisane razpustitve zbora, ki je tudi pisno dokumentirana, je prišlo na sestanku članov v letu 1946. Sklenili so, da se stari APZ razpusti in se v okviru Komunistične mladine Slovenije ustanovi Slovenski sindikalni pevski zbor, "katerega jedro bodo v začetku tvorili ravno člani bivšega APZ".¹⁵⁰ Do ponovne ustanovitve zbora v takšni obliki, kot je bil pred vojno, ni prišlo. Izjemoma so se nekdajni člani APZ-ja ponovno združili ob smrti zborovodje Franceta Marolta, 7. aprila 1951, in so kasneje priredili nekaj koncertov v njegov spomin.¹⁵¹

Ob tej priložnosti je na zbor naslovil pismo o prihodnosti član APZ-ja dr. Niko Kuret:

Rad bi povedal, da ni vseeno, če se zdaj res razhajamo. Naši koncerti so pokazali da v nas še živi Maroltov duh. Razhod tega korpusa pomeni po mojem izdajstvo nad njim, če upoštevamo uspehe, ki smo jih po tolikih letih bili še zmožni doseči. /.../ Moje mnenje je naslednje: APZ naj ostane, ako se pokaže, da s tem soglaša zadostno število pevcev. Toda njegov delokrog naj bi bil v smislu Maroltove dediščine točno določen: gojil naj bi izključno slovensko ljudsko pesem v požlahtnjenih koncertnih priredbah, kot nam jih je ustvaril Marolt sam in za njim Tomc pa še kdo. /.../ APZ dobi s tem čisto določeno poslanstvo, vredno tradicije in Maroltovega imena.¹⁵²

Sklep

Ustanovitev in delovanje predvojnega APZ-ja je pustilo neizbrisen pečat na zgodovini zborovske glasbe na Slovenskem. Šlo je za zbor, ki se je po načinu delovanja razlikoval od svojih predhodnikov iz 19. stoletja – čitalniških pevskih zborov. Z ustanovitvijo ljubljanske univerze leta 1919 so Slovenci postali na področju visokega šolstva enakovredni Hrvatom in Srbom. Po drugi strani pa so ljubljanski visokošolci na glasbenem področju zaostajali za svojimi hrvaškimi in srbskimi kolegi, ki so imeli dolgoletne zborovske tradicije. To se je spremenilo šele leta 1926 z ustanovitvijo pevskega zbora ljubljanskih študentov. Že prvi javni koncert v Mariboru je nakazoval, da APZ ne bo zgolj pevski zbor študentov, ampak je sčasoma postal reprezentativni zbor Slovencev v kraljevini. S kakovostnimi koncerti so Maroltovi varovanci opozarjali nase in predvsem

¹⁵⁰ NUK, Glasbena zbirka, Zapuščina Borisa Trampuža, Dopis rektorju univerze v Ljubljani, dne 28. avgust 1946.

¹⁵¹ Nardin, *Predvojni Akademski pevski zbor*, str. 48.

¹⁵² NUK, Glasbena zbirka, Zapuščina Borisa Trampuža, Pismo Nika Kureta APZ-ju, dne 6. julij 1951.

na dovršeno glasbeno delo, ki so ga predstavljali širši publiki. Z vrsto stilskih koncertov so prezentirali bogato slovensko glasbeno dediščino, k čemur je v dobršni meri pripomogel France Marolt z načrtnim raziskovanjem slovenskih ljudskih in avtorskih pesmi. Njihovo kakovostno in načrtno delovanje na področju zborovske glasbe je počastilo tudi trajno pokroviteljstvo kraljice Marije Karadžorđević.

Na delovanje zbora je vplivalo tudi politično dogajanje v Srednji Evropi na predvečer druge svetovne vojne. Ko so začeli naraščati nacionalizmi konec tridesetih let 20. stoletja, so koncerti APZ-ja v narodnostno mešanih krajih na Slovenskem predstavljali manifestacijo slovenske kulture in sočasno slovenske narodne identitete. Najodmevnejši koncert je bil zagotovo sklepni koncert APZ-ja v okupirani Ljubljani, 12. decembra 1941. Koncert lahko razumemo kot afirmacijo slovenstva v obdobju, ko je bilo slovenstvo kot takšno omejeno. Na videz nesporen koncertni program je med publiko vzbudil naval čustev, sočasno pa tudi nevšečnosti okupatorju. Da je tudi okupator prepoznal v koncertu afirmacijo slovenstva, priča dejstvo o nadaljnji poostreni cenzuri, ki je doletela kulturno dejavnost. Pesmi, ki so jih izvedli na koncertu, kot takšne niso imele vidnejše propagande note, ampak lahko v njih prepoznamo posamezne elemente narodne identifikacije Slovencev. Predvsem pa so pesmi, zapéte v slovenskem jeziku, predstavljale element identifikacije slovenstva same po sebi. Na podlagi avtentičnega posnetka dela koncerta, zlasti skladbe *Lipa* in posameznih osebnih pričevanj ter poročanj o dogodku lahko potrdimo, da je zape-ta pesem s svojo zvočnostjo in afektivnostjo tedaj še nerazdvojeno poslušalstvo moralno bodrila, povezovala in nudila upanje za prihodnost.

Petra Grabovec, Marjeta Pisk and Darko Friš

**"OUR SONG HAS BEEN SUNG": THE WORK OF THE PRE-WAR
ACADEMIC CHOIR AND SIGNIFICANCE OF THE FINAL CONCERT
DURING THE OCCUPATION OF 1941**

SUMMARY

The pre-war Academic Choir was the first representative choir of academics at the University of Ljubljana until the Second World War. With the founding of the University in 1919, Slovenians experienced an important milestone in the field of education. Despite this success, it took the academics of Ljubljana quite a long time to establish a university choir, compared to the University Choir "Mladost" in Zagreb and the University Choir "Obilić" in Belgrade. Following the aspirations of the choirmaster, France Marolt, the Academic Choir was founded in 1926 and continued to function until December 1941. The choir was not only a choir of Ljubljana students, but over time it became the representative choir of Slovenians in the Kingdom of the SHS/Yugoslavia. Throughout the pre-war period, it managed to present Slovenian culture to a wider Yugoslav and international audience, which was reflected in a rich career of international concert and radio appearances. Already at the first performance in Maribor, it became clear to the audience that the choir would carry out an important cultural and musical mission in terms of presenting and spreading Slovenian musical heritage. This was finally realised during the period of occupation at a concert in December 1941 in Ljubljana's Union Hall.

Throughout its years of existence, the choir has built a tradition of stylish concerts, presenting Slovenian musical works to a wider audience, accompanied by elaborate studies of the concert programme for easier understanding. The concert schedules included a diverse range of Slovenian folk and original songs from different time periods and regions. It was a detailed study of the musical heritage that France Marolt had devoted himself to in his personal life, which he transferred to the work of the Academic Choir. Already during the choir's lifetime, various music critics pointed to it, with an emphasis on the creation of a new choral tradition. The Choir of Ljubljana Academicians gradually built its reputation and left a great mark on the development of choral music in Slovenia in the period before the Second World War. The quality of the choir's work is also attested to by the continued patronage of Her Majesty Queen Marija Karadordević. The Queen took an interest in the various activities of the youth in the Kingdom and also gave the Academic Choir the honour of her patronage. The choir's work is also influenced by political developments in Europe, espe-

cially on the eve of the Second World War. When nationalism began to grow in the late 1930s, the concerts of the Academic Choir in ethnically mixed places on Slovenian territory, such as Maribor, Ptuj, Celje and Kočevje, were manifestations of Slovenian culture and thus Slovenian identity.

The final concert of the Academic Choir during the Italian occupation of Ljubljana in December 1941 can also be seen as an affirmation of Slovene identity. After the occupation of Slovenian territory, Slovenian culture also faced different occupation systems, and in Ljubljana it was received a milder form of the occupation's cultural policy. It aimed to merge Italian and Slovenian culture, to the detriment of the latter. In 1941 were held several concerts of various choirs in Ljubljana. The only concert that stood out was the first concert of the "Glasbena Matica" in June 1941, which featured Italian and Slovene musical works. The other choral concerts in 1941 had only Slovene works on their repertoires. The most important concert was certainly that of the pre-war Academic Choir, which was also the last concert of the year and influenced the further development of cultural events in Ljubljana.

The concert, which influenced the large Slovene audience and also the occupier in Ljubljana, can be described as a symbol of the affirmation of Slovene culture and thus Slovene identity during this war period. A seemingly uncontroversial concert programme, which successfully passed through the censorship process of the occupier, ultimately caused an outpouring of emotions in the nation and, at the same time, trouble for the occupier. The fact that the occupier also recognised the concert as an affirmation of Slovene identity is evidenced by the further tightening of censorship that befell the cultural activities of the Slovenes. In this paper we have tried to outline the broader meaning of the concert, mainly on the basis of analyses of the texts of the songs performed by the choir at the event. At first glance, the songs had no visible propaganda, but we can recognise in them individual identifying elements of Slovenians. Above all, the songs themselves represented an element of the identification of Slovene identity in a period that was very limited as such. In addition, by analysing a unique archival recording of part of the concert, we assessed the way in which the compositions were performed, especially *Lipa*, which marked the entire final concert of the Marolt's Academic Choir. In analysing the event, we have also taken into account various testimonies from people who experienced the concert. Above all, in this article we wanted to highlight the recognised essence of the work of the Academic Choir and the essence of last concert, this is *the power of songs*, which gave then still undivided Slovenian nation hope and courage for the days to come in this period of war.

VIRI IN LITERATURA

Mediateka RTV Slovenija, Koncertni list APZ, 12. december 1941.

Mediateka RTV Slovenija, posnetek koncerta APZ, 12. december 1941 in spremni kanton presnetka, št. 04184.

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica, Glasbena zbirka, APZ 1926–1941.

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica, Glasbena zbirka, Zapuščina Borisa Trampuža.

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica, Glasbena zbirka, Zapuščina Franca Kramarja.

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana, fond Akademski pevski zbor Tone Tomšič, SI ZAL LJU 420.

1551: Akademsko glasilo za univerzna in javna vprašanja – Ljubljana, leto 1937.

Akademski glas – Ljubljana, leta 1933, 1934, 1935.

Edinost – Maribor, leto 1939.

Glas naroda – Ljubljana, leto 1935.

Jugoslovenska pošta – Sarajevo, leto 1940.

Jutro – Ljubljana, leta 1926, 1933, 1934, 1939, 1940, 1941.

Mariborski večernik "Jutra" – Maribor, leta 1927, 1929, 1937.

Slovenec – Ljubljana, leta 1933, 1939, 1940, 1941.

Slovenski dom – Ljubljana, leta 1937, 1938, 1939, 1940, 1941.

Slovenski narod – Ljubljana, leta 1930, 1935, 1941.

Slovenski poročevalec, leto 1942.

Svobodna Slovenija, leto 1989.

Straža v viharju – Ljubljana, leto 1937.

Odlomek intervjuja z Emilijo Soklič, Državna proslava ob dnevu upora proti okupatorju, dne 26. aprila 2023, ob 20. uri, prenos I. program RTV.

Zgodba posnetka, ki ga je Emilija Soklič podarila Radiu ARS: oddaja Osmi dan, RTV4D, dostopno na: <https://365.rtv slo.si/arhiv/osmi-dan/174936534>, pridobljeno: 20. 5. 2023.

Božidar Fink, "Pismo iz Argentine", Nova zaveza, dostopno na: <http://nszaveza.github.io/articles/55-pismo-iz-argentine/>, pridobljeno: 25. 5. 2023.

.....

Bajc, Gorazd, "Upor proti italijanizaciji: Politično in kulturno-prosvetno življenje Slovencev v Trstu in Julijski krajini v letih 1918–1941: oris in odprta vprašanja", *Studia Historica Slovenica* 14, št. 2–3 (2014), str. 551–575.

Cesar, Emil, *Boj brez puške* (Ljubljana, 1984).

Ferenc, Tone, "Nacistični raznarodovalni program in Slovenci", v: Ferenc, Mitja (ur.), *Izbrana dela: Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno 2, Raznarodovanje* (Ljubljana, 2010), str. 111–118.

Ferenc, Tone, "Okupacijski sistemi na Slovenskem 1941–1945", v: Ferenc, Mitja (ur.), *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno 1: Razkosanje in aneksionizem* (Ljubljana, 2006), str. 71–78.

Ferenc, Tone, "Okupacijski sistemi na Slovenskem", v: Ferenc, Mitja (ur.), *Izbrana dela: Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno 2, Raznarodovanje* (Ljubljana, 2010), str. 45–98.

Ferenc, Tone, "Slovenci pod Italijo 1941–1945", v: Ferenc, Mitja (ur.), *Izbrana dela: Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno 1, Razkosanje in aneksionizem* (Ljubljana, 2006), str. 249–262.

Ferenc, Tone, *Fašisti brez krinke: Dokumenti 1941–1942* (Maribor, 1987).

Gabrič, Aleš, "Odziv slovenskih kulturnikov na okupacijo leta 1941", v: Čepič, Zdenko et al. (ur.), *Slovenci in leto 1941: znanstveni posvet Šestdeset let od začetka druge svetovne vojne na Slovenskem* (Ljubljana, 2001), str. 211–223.

Godeša, Bojan, "Italijanska in nemška okupacija Slovenije med drugo svetovno vojno – nekateri primerjalni vidiki njune začetne okupacijske politike", *Acta Histriae* 20, št. 3 (2012), str. 433–444.

Godeša, Bojan, *Kdor ni z nami, je proti nam: Slovenski izobraženci med okupatorji, Osvobodilno fronto in protirevolucionarnim taborom* (Ljubljana, 1995).

Godina Golja, Maja, *Iz mariborskih predmestij: o življenju in kulturi mariborskih delavcev v letih od 1919 do 1941* (Maribor, 1992).

Grabrovec, Petra, Pisk, Marjeta in Friš, Darko, "Slovenske pesmi kot nosilke narodne identitete v obdobju druge svetovne vojne", *Annales, Series Historia et Sociologia* 34, št. 2 (2024), str. 173–188.

Jaklitsch, Helena, *Slovenski begunci v taboriščih v Italiji 1945–1949* (Ljubljana, 2018).

Loparnik, Borut, "Vmesni čas (Slovenske glasbene konotacije 1941–1945)", v: Vodopivec, Peter, Drago Jančar in Katja Kleindienst (ur.), *Slovenska kultura v vojnem času* (Ljubljana, 2005), str. 177–189.

Moličnik Šivic, Simona (ur.), *Akademski pevski zbor "Tone Tomšič"* (Ljubljana, 2006).

Nardin, Jerneja, *Predvojni Akademski pevski zbor in France Marolt* (diplomska naloga, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, 1992).

Potočnik, Dragan, *Kulturno dogajanje v Mariboru v letih 1918–1941* (Maribor, 2003).

Puš, Ludvik, "Akademski zbor. Slovenska narodna pesem.", *Dom in svet* 47, št. 6–7 (1934), str. 388–390.

Rahten, Andrej, "Slovenske narodnoemancipacijske težnje v postimperialni tranzijski dobi", *Acta Histriae* 29, št. 1 (2021), str. 111–134.

Repe, Božo, "Karađorđevići in vladarska ideologija pri Slovencih", *Studia Historica Slovenica* 23, št. 2 (2023), str. 529–562.

Savelli, Julij, "Moji spomini na (predvojni) APZ in APZ-jevce", *Naši zbori* 91, št. 3–4 (1991), str. 57–59.

Špindler, Ciril, "Prvi koncerti predvojnega (Maroltovega) Akademskega pevskega zbora", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 39=NIV4, št. 4 (1968), str. 255–272.

Štuhec, Miran, "Kulturnopolitične in jezikovno politične razmere na Slovenskem ob koncu prve svetovne vojne", *Studia Historica Slovenica* 20, št. 1 (2020), str. 205–226.

Author: **GRABROVEC Petra**

MA. of History, Researcher
Study Centre for National Reconciliation
Tivolska cesta 42, SI–1000 Ljubljana, Slovenia

Co-Author: **PISK Marjeta**

Ph.D., Research Associate
ZRC SAZU, Institute of Ethnomusicology
Novi trg 2, 1000–Ljubljana, Slovenia

Co-Author: **FRIŠ Darko**

Ph.D., Full Professor
University of Maribor, Faculty of Arts, Department of History
Koroška cesta 160, SI–2000 Maribor, Slovenia

Title: **"OUR SONG HAS BEEN SUNG": THE WORK OF THE PRE-WAR
ACADEMIC CHOIR AND SIGNIFICANCE OF THE FINAL CONCERT
DURING THE OCCUPATION OF 1941**

Studia Historica Slovenica

Casopis za družboslovne in humanistične študije / *Humanities and Social Studies Review*
Maribor, 24 (2024), No. 1, pp. 93–132, 152 notes, 6 pictures

Language: Original in Slovene (Abstract in Slovene and English, Summary in English)

Keywords: pre-war Academic Choir, APZ, France Marolt, concert 1941, *Lipa*, national identification

Abstract: This article presents the activities of the pre-war Academic Choir between 1926 and 1941, with an emphasis on its last concert in December 1941 in the then-occupied Ljubljana. On the basis of concert sheets, newspaper reports and personal testimonies, the overall period of the choir's activity is presented, which eventually became a representative element of the Slovenes in the Kingdom of the SHS/Yugoslavia. At the same time, the paper sheds light on different views of the final concert of the Academic Choir in 1941 and presents the importance of the concert as an element of the national identification of Slovenians during the Second World War.
